

КЕЛІСІМ ӘЛЕМІ

МИР И СОГЛАСИЕ | TOLERANCE AND COEXISTENCE

#1 january-march 2023

ақпараттық-аналитикалық журнал | информационно-аналитический журнал | analytical-information journal

Президент Республики Казахстан

Касым-Жомарт Токаев:

«Съезд стал одним из ключевых глобальных форматов межкультурного диалога. Символично, что инициатива о проведении этого межрелигиозного форума исходила именно от Казахстана. Наша древняя земля на протяжении тысячелетий выступала связующим мостом между Востоком и Западом. Здесь, в Великой степи, билось сердце огромных кочевых империй, частью культурного кода которых неизменно была веротерпимость»

ДИАЛОГ РЕЛИГИЙ

интервью с верховным
муфтием РК, председателем
ДУМК Наурызбай Кажы

ЭКСПЕРТНОЕ МНЕНИЕ

Жаһандану процесіндегі
өркениет дамуының
аспектілері

ДӘСТҮР ЖӘНЕ ДІН

Салт-дәстүр –
мәдениеттің байлығы

МАЗМУНЫ

СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО.....	3
ИЗ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЦЕНТРА.....	4
ДИАЛОГ РЕЛИГИЙ	8
ЭКСПЕРТНОЕ МНЕНИЕ.....	20
АНАЛИТИКА.....	40
ДӘСТҮР ЖӘНЕ ДІН	45
ВАЖНЫЕ МЕССЕДЖИ VII СЪЕЗДА ЛИДЕРОВ МИРОВЫХ И ТРАДИЦИОННЫХ РЕЛИГИЙ.....	47
ПЕРСОНА	52
О СОБЫТИЯХ В МИРЕ.....	55
РЕЛИГИЯ В ЦИФРАХ.....	60

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

«Уважаемые читатели! Представляем Вашему вниманию первый в этом году выпуск ежеквартального онлайн-журнала «Келісім әлемі».

В нем вниманию читателей представлены публикации участников Съезда лидеров мировых и традиционных религий и его Секретариата, важные месседжи VII Съезда, эксклюзивные интервью с главами религиозных объединений Казахстана, аналитические и экспертные материалы, а также новости из жизни и деятельности Центра.

Нынешний год – уникальный: в этом году исполнится 20 лет со дня созыва

первого Съезда лидеров мировых и традиционных религий, который стал уникальной диалоговой площадкой и занял особую нишу в мировом сообществе по укреплению принципов согласия, толерантности и взаимопонимания.

Как отметил Глава государства Касым-Жомарт Токаев на церемонии открытия VII Съезда лидеров мировых и традиционных религий, «...народ Казахстана впитал в себя традиции разных цивилизаций и религий, дух толерантности и открытости. Поэтому принцип «единство в многообразии» для нас является основополагающим».

В этой связи, в 2023 году работа Центра по дальнейшему продвижению идей VII Съезда и его Декларации будет продолжена. В рамках реализации целей и задач Съезда, Центром будут проведены ряд круглых столов, конференций с участием партнеров и международных организаций, а также ведется подготовка к юбилейному XXI Секретариату Съезда.

**Председатель Правления Центра
Н. Назарбаева по развитию
межконфессионального и
межцивилизационного диалога
Б. Сарсенбаев.**

ИЗ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЦЕНТРА

1 Состоялся визит Председателя Правления Центра Б. Сарсенбаева в г. Вашингтон (США)

С 31 января по 3 февраля текущего года состоялся визит Председателя Правления Центра Б. Сарсенбаева в Соединенные Штаты Америки в г. Вашингтон. В рамках визита Председатель Правления принял участие в ежегодном 71 Национальном молитвенном завтраке с участием Президента США Джо Байдена. Также провел ряд встреч с лидерами религиозных организаций США, в том числе с Директором секретариата «Сети религиозных и традиционных

миротворцев» Мохамедом Эльсаноуси, Исполнительным вице-председателем, Главным исполнительным директором НПО «Национальная комиссия в поддержку еврейских общин Евразии» Марком Левиным, Руководством Церкви Иисуса Христа Святых последних дней, экс-заместителем помощника администратора USAID Хавьером Пьедра и Президентом Фонда этнического взаимопонимания Марком Шнайером. Во время визита был подписан двусторонний

меморандум о сотрудничестве между Центром Н. Назарбаева по развитию межконфессионального

и межкультурного диалога и Фондом этнического взаимопонимания.

2 Состоялась встреча Председателя Правления Центра с Послом Израиля в РК и заместителем Посла Португалии в РК

10 января текущего года в Центре Н. Назарбаева состоялась встреча Председателя Правления Центра Б. Сарсенбаева с Чрезвычайным и Полномочным Послом Израиля в Республике Казахстан Эдвином Ябо Глусманом и с заместителем Чрезвычайного и Полномочного Посла Португалии в Республике Казахстан Давидом Мигелем Малакиаш де Матуш.

3 Председатель Правления Центра провел встречу с Президентом Планетарного союза Бразилии и Послом РК в Бразилии

В режиме видеоконференцсвязи Председатель Правления Центра Булат Сарсенбаев провел встречу с Президентом Планетарного союза Бразилии Улиссисом Ридель де Ресенде и Чрезвычайным и Полномочным Послом Республики Казахстан в Федеративной Республике Бразилия Нусуповым Болатом.

4 *Председатель Правления Центра Н.Назарбаева Б. Сарсенбаев встретился с Президентом НПО США «LYN Community» У. Кьюсаком*

19 января т.г. состоялась встреча Председателя Правления Центра Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и межкультурного диалога Б.Сарсенбаева с Президентом неправительственной организации США «LYN Community» У.Кьюсак.

5 *Б. Сарсенбаев встретился со Специальным представителем Генерального секретаря Вил Абдель Азиз бен Ахмад Сарханом*

20 февраля состоялась встреча Председателя Правления Центра Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и межкультурного диалога Б.Сарсенбаева со Специальным представителем Генерального секретаря Всемирной Исламской Лиги (ВИЛ) Абдель Азиз бен Ахмад Сарханом.

6 *Состоялось заседание казахстанско-американской рабочей экспертной группы по вопросам свободы вероисповедания*

9 февраля т.г. Председатель Правления Центра Н. Назарбаева по развитию межконфессионального и межкультурного диалога Булат Сарсенбаев в режиме видеоконференцсвязи принял участие в Пятом заседании казахстанско-американской рабочей экспертной группы по вопросам свободы вероисповедания.

7 Во Дворце мира и согласия состоялось открытие выставки «Ювелирные украшения турецких женщин»

6 марта т.г. во Дворце мира и согласия состоялась выставка на тему: «Ювелирные украшения турецких женщин», приуроченная к Международному женскому дню 8 марта. Организаторы выставки Центр Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и межкультурного диалога совместно с Союзом художников г. Астаны.

На открытии выставки приняли участие Министр информации и общественного развития Д.Қыдырәли, Председатель Правления Центра Н.Назарбаева Б.Сарсенбаев, Депутат Сената Парламента РК Б. Жексенбай, Председатель Союза художников г. Астаны У.Исмаилов, Директор «Қоғамдық келісім» Э.Паули, представители международных организаций, научно-экспертного сообщества, религиозных объединений Казахстана, СМИ, а также главы и представители зарубежных дипломатических миссий в Казахстане.

С подробной информацией можно ознакомиться на сайте Центра:
religions-congress.org

ДИАЛОГ РЕЛИГИЙ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БАС МҮФТИ, ҚМДБ-НЫҢ ТӨРАФАСЫ НАУРЫЗБАЙ ҚАЖЫ ТАҒАНҰЛЫМЕН СҰХБАТ

қоғам» тақырыбында Қазақстан халқына жолдауында: «Біз қоғамға іріткі салуды емес, елді ізгі мақсатқа жұмылдыруды ойлауымыз керек. Жаңа Әділетті Қазақстан идеясының түпкі мәні – осы. Біздің алдымызда айрықша міндет тұр. Бұл – еліміздің егемендігін және жеріміздің тұтастығын сақтап қалу. Елдігімізді қорғаудың ең басты жолы – берекелі бірлік. Бұдан басқа жол жоқ. Ел бірлігі қашанда ең басты құндылық саналған. Қазір оның өзектілігі арта түсті. Халқымыз татулық пен тұрақтылыққа ерекше мән берген. Оны бәрінен биік қойған. Біз дәл осы кезде бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығара білуіміз керек» деп атап өткен болатын.

Расында, біз қашан да қоғамдағы бірлік пен келісімді көздің қарашығындай сақтауға, алауыздыққа қарсы тұруға мән беріп, нақты қадамдар жасап келеміз. Елімізде тұрақты түрде өтіп келе жатқан Әлемдік және дәстүрлі дін лидерлерінің Съезі осыған дәлел.

Қандай жағдай болса да Адам ата мен Хауа ананың ұрпақтары бір-біріне қамқор әрі тілекші бола білуі тиіс. Адамзат баласының ауызбіршілігін арттыруда дәстүрлі дін лидерлерінің рөлі қашан да жоғары маңызға ие болған. Елең-алаң күй кешкен әр адам үшін жылы сөздің өзі жанға дауа, көңілге медеу болары сөзсіз. Ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) өз үмбетін қашан да

– «Шын мәнінде, Съезд – баламасы жоқ әлемдік жоба» деген пікірмен келісесіз бе? Себебі?

– Бисмиллаһир рахманир рахим! Аса рақымды, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын! Барлық мақтау әлемдердің раббысы Аллаға тән! Ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммедке Алланың салауаты мен сәлемі болсын!

Шын мәнінде, қазір халықтың ынтымағын арттыру аса маңызды міндеттің біріне айналды. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі

жақсы сөйлеуге шақырған. Айналадағы адамдарға шуақ шашып, үрейге емес, үмітке қанат бітіре білсек кез-келген сынақты сабырмен еңсереміз.

Жер бетінде бейбіт өмірді қамтамасыз ету – адамзаттың қажеттілігі. Бұл – бір ғана тараптан жүзеге аспайтын, керісінше, дін лидерлерінің келісім мен өзара түсіністік аясында орындалатын ортақ іс. Бұл ретте дін өкілдері діни мәселеден туындаған келіспеушілік жағдайларды келісіммен, даналыққа негізделген диалог негізінде шешуі тиіс.

Рақымшылық, мейірімділік, кешірімділік сынды адамгершілік құндылықтар – барша қауымға ортақ қасиет. Қоғамда осындай адамгершілік құндылықтардың салтанат құруын қалаған адам ең әуелі ізгілікті өзінен бастауы ләзім.

– Былтыр өткен VII Съезге өзіңіз қатыстыңыз. Басқа Съездерден несімен ерекше?

– Әлемді жайлаған пандемиялық ахуал біздің көптеген ортақ игі іс-шараларымыздың өтуіне тосқауыл болды. Алайда бұл сынақ мұсылман әлемін, жалпы адамзат баласын біріктіре түсті. Біз әлемнің дін көшбасшыларына «Біз – біргеміз, тілегіміз – ортақ» деген игі ниетпен Үндеу жолдап, жұма күні бір мезетте дұға жасауға шақырдық. Үндеуге әлемнің бірқатар мұсылман елдері қолдау білдіріп, онлайн режимде дұға жасау рәсіміне қатысты. Бұл бастама дін қайраткерлерін ортақ мақсатқа жұмылдырды.

Адамзат баласы сан ғасырлық тарихымызда талай сындарлы сәттер мен сынақтарды, зобалаң замандар мен нәубеттерді бастан кешіп келеді. Пандемия кезінде қаншама адам ауыр науқастан көз жұмды. Ауыр дертке шалдыққандар әлі күнге дейін емделуде.

Елордамыз Нұр-Сұлтан қаласында осымен жетінші рет өткен халықаралық басқосуда пандемиядан кейінгі кезеңде адамзаттың әлеуметтік-рухани дамуындағы әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің рөлі туралы талқылануы өте орынды қадам деп айтар едім.

Алла Тағала Құранда «Бақара» сүресінің 155-аятында: «Шүбәсіз, Біз сендерді қорқынышпен, аштықпен және

мал-мүліктеріңді, жақындарыңды әрі өнімдеріңді кеміту арқылы сынаймыз. Ендеше, сабырлы болғандарды сүйіншілеп қуанта бер...» деп, сабыр етушілер үшін бұл қиыншылықтың уақытша екендігін сүйіншілейді. Осылайша пандемиялық ахуал барша адамзатты қанағатшылдық пен қайырымдылыққа, бірлік пен ізгілікке тәрбиеледі.

VII Съезде «Әйелдің қоғамның әлауқаты мен тұрақты дамуына қосқан үлесі және әйелдің әлеуметтік мәртебесін қолдаудағы діни ұйымдардың рөлі» тақырыбында қызу талқылау болды. Қазақ халқында: «Әйел – бір қолымен бесікті тербетсе, екінші қолымен әлемді тербетеді» деген нақыл сөз бар. Мұның астарында әйел адамның кез келген ауқымды істерге араласа алатынын, үлкен нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндігі мол екенін аңғартатын мағына жатыр. Өйткені, қоғамның, тіпті әлемнің дамуы мен оның түрлі салаларындағы жетістіктерде әйелдердің мол үлесі бар екені ақиқат.

Ислам дінінде әйелге айрықша мәртебе берілген. Имандылық жолын ұстанған халқымыз қыз-келіншекті құрметтеудің ерекше үлгісін көрсеткен. Нәзік жанды құрметтеуге келгенде оны тіпті төрге шығарған, ал тәрбиесіне келгенде қызды қырық үйден тыйған. Осы тыйымның бәрі әйелдің иманы мен құрметін, ары мен ұятын қорғайды.

Жаратушы Иеміз «Ниса» сүресінің 19-аятында: «**Әйелдеріңмен жақсы тұрып, жақсы қарым-қатынаста болыңдар**», – деп бұйырған. Ал ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Иман тұрғысынан мүміндердің ең кәмілі – мінез-құлқы ең жақсы болғандар. Сендердің ең ардақтыларың – жарлары мен балаларына жақсы қарағандарың. Араларыңда жанұясына ең жақсы қарайтын менмін»**, – деп, сөзімен де, ісімен де үлгі-өнеге көрсеткен.

Өкінішке қарай, бүгінде әлемде әйелді тауар ретінде көру немесе туарды сату үшін пайдалану, оларға зорлық-зомбылық жасау, үйдің қызметшісі ретінде күшпен ұстау, түсік тастауға мәжбүрлеу немесе бала табу бақытынан айыру сынды мәселелер белең алды.

Халықаралық «Отбасы денсаулығы» журналының мәліметінше, осындай қасаң көзқарастардың нәтижесінде әлемде жыл сайын 75 миллионнан астам әйел өз еріктерінен тыс жүкті болып қалады немесе жүкті болған 175 миллион әйелдің 45 миллионы түсік тастайды.

Жыл сайын әлем бойынша 585 мыңнан астам келіншек жүктілікке байланысты түйткілдер кесірінен жан тапсырады. 300 мыңнан астам әйел бала көтермейтін дәрілерді дұрыс қолданбаудың салдарынан ажал құшады. Ал білім алу құқығынан айырылып, сауатсыздық күй кешіп отырған қыздар саны 600 миллионнан асады.

Мұндай жаншошырлық статистика бұл жағдайға халықаралық деңгейде назар аударуымызды талап етеді. Съезде осы мәселелер кеңінен талқыланды. Менің ойымша, өткен жылы өткен халықаралық басқосу осындай нәзік мәселені көтерумен ерекшеленді деп ойлаймын.

– Санаулы күндерден кейін қасиетті Ораза айы басталады. Ораза айының жалпы ереже-талабымен бөліссеңіз?

– Ораза құлшылығы мұсылман баласын ихсан дәрежесіне жетуіне көмектеседі. Ихсан сөзі жақсылық жасау деген ұғымды білдіреді. Ал шариғаттағы мағынасы кез келген ізгі амалды ең кемел түрде орындау дегенге саяды. Ардақты Пайғамбарымыз Мұхаммедтің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) хадисінде айтылғандай, ихсан ілімінің құлшылықтағы мәні: **«Аллаға Оны көріп тұрғаныңдай құлшылық етуің, егер Оны көре алмасаң, Ол сені көріп тұрады»**. Демек, ораза – адам мен Алланың арасындағы құпия құлшылық. Мысалы, біздің күнделікті оқып жүрген намазымызды, зекет-садақамызды, қажылық сапарымызды айналамыздағы адамдар көреді. Ал ауыз бекіткенімізді ешкім байқамауы мүмкін. Ораза құлшылығы мұсылманның «бәрін Алла көріп тұр» деген сенімін күшейтеді.

Ораза ұстаған адам әрбір амалын көркем түрде орындауға тырысады. Өйткені, оны «оразам бұзылып кетпесе екен» деген ой мазалайды. Сондықтан ауыз бекіткен кісі Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты

мен сәлемі болсын) үйреткендей, әдеп білмес жандардың дәрекі әрекеттеріне «мен оразамын» деп көркем түрде жауап қайтарады. Себебі, Ислам – көркем мінез бен әдептілікке негізделген дін. Әдептілік адамды көрікті етеді. Ихсан ілімі мен отыз күнгі ораза көркем мінез бен адамға тән күллі әдептілікті қалыптастырады.

Рамазан – кешірім айы. Халқымызда: «Кешірім жасау – кеңдік, кешіре алмау – кемдік» деген қанатты сөз бар. Ораза адам баласын кешірімді болуға тәрбиелейді. Жоғарыда айтқанымыздай, ауыз бекіткен адам әдеп білмес жандардың дәрекі әрекеттерін кешіріп, сыпайы түрде «мен оразамын» деп кешірім жолын ұстанады. Кісінің кемшілігіне сабыр етуде үлкен сауап бар. Алла Тағала «Шура» сүресінің 43-аятында: **«Әрине кім сабыр етіп, кешірімді болса, дау жоқ, істердің ең маңыздысы осы»** деген.

Әрине, кешіре салу ауызға оңай болғанмен, жеме-жемге келгенде нәпсіге ауыр амал. Алайда әрбір амалында Алланың разылығын бірінші орынға қоя білген мұмин сынақты сәтте сабыр сақтап, сауабын Жаратушы Жаббар Иесінен күтеді. Алланың өзі өте кешірімді болғанда біз кімбіз деген ой санамызда жаңғырып тұрса игі. Раббымыз Құранда адамдардың қате-кемшіліктерін көркем түрде кешіруді бұйырған. Қасиетті кітабыз Құранда: **«Ендеше сен (ел-жұрттың қатесін, қиянатын) көркем түрде кешір. Шынында Раббың – жаратушы, бәрін білуші»** («Хижр» сүресі, 85-86-аяттар) делінген.

Ізгілерден мынадай сөз қалған екен: **«Ихсан ілімінің алғашқы сабағы ренжітпеуден басталып, соңы ренжімеумен аяқталады»**. Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Мына үш мінез кімде болса, Алла Тағала сол адамды мейіріммен жәннатқа кіргізеді»**, – дейді. Сонда жанындағы сахабалар: «Ол қандай мінез?» деп сұрағанда, Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): **«Саған бермегенге сен бер, өзіңе келмегенге сен бар, қиянат жасағанды кешір»**, – деп жауап берген екен.

Рамазан – тілімізді ғайбаттан сақтауға үйрететін ай. Пайғамбарымыз Мұхаммед

(оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір хадисінде: *«Расында қандай да бір адам Алла Тағаланың разылығына бөлейтін бір ауыз сөз айтқаны үшін қиямет күніне дейін Алла оған разы болады. Сондай-ақ енді бір адам айтқан сөзінің қаншалықты кесірлі екенін аңдамай сөйлегені үшін Алла Тағаланың қаһарына ұшырайды. Әрі сол бір ауыз сөзі үшін қиямет күніне дейін Алланың оған деген ашуы басылмайды»*, – деп ескертеді.

Шын мәнінде, адам баласы не тапса да тілінен табады. Ғұлама Мәшһүр Жүсіптің: *«Жамандық қайдан туар, тілден туар, Әркімде ғақыл болса, тілін буар. Шығарсаң бір жаман сөз сен аузыңнан, Артыңнан айдаһар боп сені қуар»* деген жырында үлкен мән жатыр.

Расында, Алла Тағала пенденің күн ұзаққа аш құрсақ жүргеніне мұқтаж емес. Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) бір хадисінде: *«Алла өтірік айтуын және өтірікке сәйкес амал етуін тоқтатпаған адамның жеп-ішуін қойғанына мұқтаж емес»* деген. Оразаның мұсылман баласына беретін пайдаларының бірі – бос сөз бен ғайбаттан алыс болуға тәрбиелеу. Алла елшісі (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) *«Ораза – бұл жай ғана ішіп-жеуден тыйылу емес. Ақиқатында, ораза – бос сөздер мен жаман сөздерден тыйылу!»* деген.

– Қасиетті Рамазан айы барша мұсылманға мүбәрак болсын! Биылғы Ораза-айы қарсаңында мұсылман қауымға тілегіңіз?

– Рамазан – қанағат айы. Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын):

«Ақиқатында, қанағатты ту еткендерді Алла Тағала байытады», – дейді. Иә, ораза құлшылығы адам баласын қанағат пен сабырға, өзінде бар игіліктерге шүкір етуге тәрбиелейді. Осындайда халқымыздың «қанағат қарын тойғызар» деген қанатты сөзі еске түседі.

Адам баласы көп жағдайда өзінде бар игіліктер мен нығметтердің қадірін сезінбей, шүкір етуді естен шығарып қояды. Қолымызда бар аз-кем дүниені айтпағанда, деніміздің саулығы баға жетпес үлкен нығмет емес пе? Бірде Пайғамбарымыз Мұхаммед (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын): *«Ұйқыдан оянғанда, не жатқанда көңілі тыныш, он екі мүшесі сау һәм бір күндік азығы бар адам ұшы-қиыры жоқ мына дүниені иеленген адаммен тең»*, – деген. Хадистің мәніне терең үңілсек, біздің шүкір ететін нәрселеріміздің өте көп екеніне көз жеткіземіз.

Аузы берік адам ауызашарда алдына қойылған бір жұтым судың қадірін сезінеді. Алла Тағала бізге оразаны парыз ету арқылы пенделерін осылай тәрбиелейді. Күні бойы аш құрсақ жүрген жан бір жұтым су мен бір үзім нанның қадірін терең сезініп, тұлабойына қанағат, шүкір, сабыр сынды қасиеттерді қалыптастырады. Халқымыз қанағатшыл болса екен деп тілеймін.

– Қасиетті ай қарсаңында арман-мақсаттарыңызбен бөліссеңіз?

– Халқымыз дін атын жамылған түрлі діни топтардың арбауына ілініп қалмаса екен деймін. Жастарымыз жат діни идеологиясының құрбаны болмаса екен деп тілеймін. Біздің қазақ халқы енді діни сенім бойынша бөлінбесе екен деп армандаймын.

ИНТЕРВЬЮ С ГЛАВОЙ МИТРОПОЛИЧЬЕГО ОКРУГА РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН ЕГО ВЫСОКОПРЕОСВЯЩЕНСТВОМ МИТРОПОЛИТОМ АСТАНАЙСКИМ И КАЗАХСТАНСКИМ АЛЕКСАНДРОМ

– Ваше Высокопреосвященство, в 2023 году будет праздноваться важная историческая дата – 20-летие с момента учреждения Казахстанского Митрополичьего округа – Православной Церкви Казахстана. Расскажите, какова ее роль в общем историческом контексте нашей страны?

– В преамбуле «Закона о религиозной деятельности и религиозных объединениях», принятого в 2011 году отмечена «историческая роль ислама ханафитского направления и православного христианства в развитии культуры и духовной жизни народа». Действительно, Православие имеет на земле Казахстана глубокие корни. Можно вспомнить, что еще в 1261 году по ходатайству святого князя Александра Невского на территории Золотой Орды хан Берке учредил епархию Русской

Православной Церкви, которую возглавил епископ Митрофан. Примечательно, что Берке первым из монгольских ханов принял мусульманство, поэтому можно утверждать, что именно им заложены принципы мирного сосуществования христианской и исламской религии. Да и сам Александр Невский, которого связывали узы дружбы с ханом Сартаком, бывал на нашей земле. В 1247 году он проделал длительное путешествие из столицы Золотой Орды, Сарая, в Орду Великую – Каракорум. Три месяца, в сопровождении специальных монгольских чиновников, предоставленных ему ханом Батием, Александр вместе с братом Андреем передвигался по степям и предгорьям современного Казахстана. Это путешествие Александра Ярославича увековечено в стенной живописи нескольких новопостроенных храмов г. Алматы.

В новое время, после учреждения в 1872 году Туркестанской епархии в городах и поселениях Великой степи и в Семиречье начинается активное строительство храмов. Сюда привозят дорогие всему православному миру святыни: частицы мощей Божиих угодников, чудотворные иконы. Повсеместно мы наблюдаем трогательное, заботливое отношение прихожан к своим храмам.

В начале прошлого века в Казахстане были построены величественные соборы, ставшие украшением края, ценнейшим достоянием мировой культуры. Милостью Божией, некоторые из них не были разрушены в советское время. Прежде всего следует отметить шедевр деревянного зодчества, Вознесенский кафедральный собор в Алматы, и храм Христа Спасителя, так называемый «золотой» храм в Уральске.

Совершенно особые, трагические и героические страницы были вписаны

в историю нашей страны в XX веке. Бескрайняя казахстанская степь стала местом страданий и гибели сотен тысяч людей, неугодных советской власти. Все эти люди также составляют богатство, драгоценное достояние Казахстана.

Насильственный захват власти большевиками осенью 1917 года немедленно повлек за собой физическое устранение всех активно сопротивлявшихся ее беззакониям. По стране прокатились первые репрессии священнослужителей. Одним из первых пострадавших был святитель города Верного, епископ Пимен (Белоликов). Его расстреляли уже в сентябре 1918 г.

Репрессии против духовенства и верующих не прекращались все 20-е годы. Но совершенно новая, леденящая душу и в то же время славная эпоха мученичества началась после печально известного Постановления Совета народных комиссаров СССР «Об использовании труда уголовно-заключённых» 11 июля 1929 г.. В соответствии с ним началось формирование сети исправительно-трудовых лагерей (ИТЛ), получившей впоследствии название «ГУЛаг» (Главное Управление исправительно-трудовых лагерей, трудовых поселений и мест заключения ОГПУ). Системе ГУЛага надлежало сыграть ключевую роль в формировании чудовищной системы политических репрессий безбожного коммунистического режима. И совершенно особая роль в ней была отведена Казахстану. Со всех концов Советского Союза сюда, в Карагандинский и другие лагеря, будут свозить крепкие крестьянские семейства, духовенство, интеллигенцию, национальные группы - сотни тысяч человек.

Почитание святых страдальцев, умученных за веру и правду Божию, не прекращалось в Казахстане никогда. Можно сказать, что святые мученики - это и прошлое, и настоящее нашей Церкви. В том смысле, что память о них увековечена и бережно сохраняется ныне на всех православных приходах.

– Какие мероприятия запланированы в рамках празднования 20-летия с момента учреждения Казахстанского Митрополичьего округа?

– 20 лет назад, 7 мая 2003 года Священный Синод Русской Православной Церкви образовал новую структуру - Казахстанский Митрополичий округ - Православную Церковь Казахстана.

Первым Главой нового административного образования стал митрополит Астанайский и Алма-Атинский Мефодий (Немцов).

Тогда же в интервью газете «Известия» Святейший Патриарх Московский и всея Руси Алексей II отметил, что подобное решение было продиктовано потребностью «скоординировать деятельность трех епархий на территории одной страны и поддержать многомиллионное православное население...».

С 5 марта 2010 г. Казахстанскую Церковь возглавил митрополит Александр (Могилев).

Следующий важный шаг был сделан в 2011 году: Архиерейский Собор внес необходимые изменения в фундаментальный документ Русской Православной Церкви, в ее Канонический Устав. Был утвержден Устав и Внутреннее положение об округах. Согласно им, высшая церковная власть в Митрополичьем округе принадлежит Синоду округа, состоящему из епархиальных и викарных архиереев всех епархий. Синод Православной Церкви Казахстана самостоятельно разрабатывает основополагающие документы, касающиеся ее жизнедеятельности, в том числе, гражданский устав Церкви, уставы епархий, учебных заведений, а также учреждает отделы и комиссии, иные канонические подразделения, принимает изменения и дополнения в этих документах.

При этом все решения Синода Православной Церкви Казахстана следует представлять на утверждение Святейшему Патриарху Московскому и всея Руси и Священному Синоду. Таким образом в управлении сохраняется баланс: Православная Церковь Казахстана имеет самостоятельность в организации и координации всей церковной работы, но сохраняет живую каноническую связь с органом управления Русской

Православной Церкви - Священным Синодом.

Кроме того, в нынешнем году мы будем отмечать 15-летие установления Дня празднования Собора новомучеников и исповедников, пострадавших на земле Казахстана.

В 90-х годах прошлого века была проведена большая научно-исследовательская работа, которая позволила установить имена многих праведных страдальцев во имя Христово. В 2008 году митрополит Астанайский и Алма-Атинский Мефодий (Немцов) обратился с прошением на имя Святейшего Патриарха Алексия II об установлении отдельного дня празднования Собора новомучеников и исповедников, пострадавших на земле Казахстана. Его решено было проводить в первое воскресенье после дня памяти первомученика Казахской земли – епископа Верненского Пимена. 28 февраля 2008 года этот новый праздник был установлен и внесен в церковный календарь. Собор включает в себя более 60-ти имен.

Под знаком этих двух памятных дат будет проходить нынешний 2023 год. Намечено много разнообразных мероприятий: принесение в Казахстан почитаемых православных святынь, проведение торжественных богослужений во всех епархиях, детский и молодежный летний Фестиваль учащихся воскресных школ, вручение премий за достижения в области литературы, церковного искусства, образования и социальной деятельности, издательская программа и другое. Мы постараемся охватить этими мероприятиями всех православных верующих нашей страны и вновь засвидетельствовать миротворческий и созидательный потенциал православной религии во всем общественном пространстве.

– **Как развивается церковная жизнь в Казахстане на сегодняшний день?**

– После исторического события – обретения Казахстаном государственной независимости в 1991 году, Православная Церковь в нашей стране получила возможность свободного развития.

Прежде всего, была возрождена

традиция возведения новых храмов. Уже в XXI веке в Казахстанском митрополичьем округе построены и освящены несколько замечательных церквей, некоторые из которых признаны памятниками архитектуры: прежде всего, это церковь святого равноапостольного князя Владимира в Алматы. Храмостроительство и сегодня идет практически во всех епархиях. В Астане, Караганде, Павлодаре, Кокшетау, Талдыкоргане, Актобе появились величественные, вместительные храмы, которые стали кафедральными соборами новообразованных епархий.

Храм – это место особого Божественного присутствия. Человек, который регулярно посещает богослужения, имеет навык к молитве, – получает духовные силы, становится способен переносить все невзгоды и испытания. В благоуукрашении храмов каждый стремится проявить свои художественные таланты, лучшие качества души – жертвенность, бескорыстие.

Сегодня в Православной Церкви Казахстана насчитывается уже 10 епархий, которые возглавляют опытные иерархи.

Наша Церковь стремится нести свет христианского образования всем, кто открывает свой ум и сердце. Созданная в 2010 году в Алматы духовная семинария, сеть воскресных школ для детей и взрослых, которые возглавляют опытные педагоги, воплощают эти устремления.

В 2016 году в округе учреждена особая премия, которая носит имя подвижника веры и благочестия митрополита Алма-Атинского Иосифа (Чернова). Награда вручается за существенный вклад в развитие духовного просвещения, благотворительности, литературы, церковного искусства, храмостроительства, молодежной работы.

Целью вручения этой награды является поощрение конкретных людей, внесших особый вклад в развитие религиозного просвещения, православной педагогики и культуры и привлечение внимания церковной и светской общественности к насущным вопросам духовной и интеллектуальной жизни Казахстана, объединение людей вокруг значимых проектов, осуществляемых под

эгидой Церкви Христовой. Знакомясь с именами лауреатов премии, с их делами и свершениями, можно составить представление об основных направлениях церковной работы в округе. Среди награжденных - журналисты, авторы телевизионных фильмов и просветительских программ, руководители церковных хоров и творческих коллективов, храмоздатели, художники-иконописцы, организаторы социальных проектов, педагоги.

В совместном послании архипастырей Казахстанского и Среднеазиатского округов, принятых в 2022 г. на собрании по случаю 150-летия со дня образования Туркестанской епархии, в частности, говорится: «Сегодня всем нам – архипастырям, пастырям, монашествующим и мирянам – надлежит сообщать, с горением сердца, не щадя своих сил, трудиться к славе Божией и пользе ближнего, свидетельствовать о Православии везде, куда нас направляет Промысл Божий. Мы имеем уникальные возможности, о которых лет тридцать назад не приходилось и мечтать, но реализованы они будут только в том случае, если работа наша во всех областях церковной жизни будет динамичной и неформальной. Общей актуальной задачей является сохранение в регионе мира и согласия между людьми разных национальностей, убеждений и религиозных взглядов, чтобы не было даже повода к межконфессиональным и межнациональным конфликтам. К этому призывает нас наша вера: «Если возможно с вашей стороны, будьте в мире со всеми людьми» (Рим. 12:18)»

– В чем, по Вашему мнению, состоит уникальность Казахстана как страны, где люди, исповедующие различные религиозные взгляды, живут в согласии?

– В Вашем вопросе, в некоторой степени, уже содержится и ответ на него. Конечно, мир и согласие является величайшим сокровищем народа и общества. Нужно ежедневно и ежечасно прилагать усилия, чтобы его сохранять. Благодаря мудрой политике руководства Казахстана с первых дней независимости в стране сохраняется межрелигиозный мир. В прошлом году нам пришлось

пережить серьезное испытание, но народ Казахстана с честью его выдержал, сдав экзамент на прочность, не поддавшись на провокации экстремистских сил.

Казалось бы, человечество умнеет, мудреет, исследует просторы Вселенной, проникает в тайны микромира и наномира, но застарелые проблемы возникают с новой силой, на нас обрушиваются новые вызовы и несчастья. Все это свидетельствует о том, что природа человеческая несовершенна и греховна. В христианстве такое состояние человеческой души выражается понятием «первородный грех», склонностью воли ко злу, что исцеляется только Богом и напряженной внутренней духовной работой человека. Насущная необходимость внутреннего духовного подвига, самовоспитания на основе традиционных религиозно-нравственных ценностей определяет роль и значение в современном общественном пространстве миролюбивых религиозных традиций.

В Казахстане создана уникальная модель межэтнического и межконфессионального согласия, признанная как «Казахстанский путь».

Православная Церковь Казахстана неизменно поддерживает все усилия государства, направленные на укрепление мира и стабильности во многоконфессиональном обществе. Следует отметить, что созидательный потенциал Православия как традиционной религии далеко не всегда бывает востребован в обществе, а государственно-конфессиональные отношения требуют совершенствования и развития.

– Какова роль Съезда лидеров традиционных и мировых религий в современном мире?

– С чувством глубокого удовлетворения хотел бы отметить успешное проведение осенью 2022 года в Астане VII Съезда лидеров мировых и традиционных религий, в подготовке которых самое активное участие принимает Православная Церковь Казахстана. Еще на I Съезде как важнейшие духовные приоритеты были провозглашены справедливость, истина,

человеколюбие и толерантность. Было определено, что экстремизм, терроризм и другие виды насилия, совершаемые под прикрытием религиозных тезисов, не имеют никакого отношения к подлинной духовности.

Президент РК К. К. Токаев неоднократно принимал самое непосредственное участие в подготовке нескольких Форумов. Выступая на VII Съезде, он, в частности, отметил: «В настоящее время в Казахстане в гармонии и согласии живут представители более 100 этносов, свободно действуют около 4000 религиозных объединений, представляющих 18 конфессий. Народ Казахстана впитал в себя традиции разных цивилизаций и религий, дух толерантности и открытости. Поэтому принцип «единство в многообразии» для нас является основополагающим».

Теперь насущной задачей руководителей всех религиозных объединений нашей страны является донесение до своей паствы решений

Форума, выраженных в его резолюциях, так и самого духа мира и братолюбия, которым были проникнуты его заседания.

Православная Церковь Казахстана, свидетельствуя о своих идеалах и ценностях, основанных на учении Христа Спасителя, неизменно будет призывать к межэтническому, межрелигиозному миру и согласию. Это убеждение вытекает из глубинной природы христианства – безусловной любви к ближнему.

Многочисленный сонм мучеников и исповедников земли Казахстана ныне предстоит перед Божиим престолом и молится, чтобы проводить нам жизнь мире и благочестии.

В храмах Казахстана ежедневно звучит молитва о мире и благополучии многонационального народа Республики. Да укрепит Всеблагой Господь Своею Благодатью всех граждан страны, «чтобы проводить нам жизнь тихую и безмятежную во всяком благочестии и чистоте» (2 Тим, 2: 2).

ИНТЕРВЬЮ С ТОМАШЕМ ПЭТА, АРХИЕПИСКОПОМ - МИТРОПОЛИТОМ АРХИЕПАРХИИ СВЯТОЙ МАРИИ В АСТАНЕ

– Вы приехали в Казахстан более 30 лет назад, были свидетелем многих событий, происходивших в стране, можете поделиться вашим взглядом на то, как изменилась страна и общество за это время? Что повлияло на ваше решение связать свою жизнь с Казахстаном, принять гражданство и учить казахский язык?

– Да, я приехал в Казахстан в августе 1990 года, хотя в то время это еще был Советский Союз, так что, получается, я больше года жил в Советском Союзе. Тогда уже можно было заметить проявления религиозной свободы. В деревне на севере Казахстана, в которую я приехал, - в Озерном - люди получили из Москвы разрешение на строительство храма, они также писали епископам Польши, чтобы те направили в их деревню священника. Так я оказался в Казахстане. Можно восхищаться людьми, которые ездили в Москву, которые за свои деньги строили храм с помощью колхоза, находящегося

там, и которые добились, чтобы приехал священник. А почему я стал гражданином Казахстана? Пришел момент, когда я решил, что останусь, если Бог даст, до конца жизни, и гражданство показалось мне настоящей связью с этой прекрасной страной. Я по нации - поляк, но у каждого человека есть и папа, и мама, поэтому я говорю, что Польша для меня - мать, а Казахстан отец.

– Можете коротко рассказать об истории католичества в Казахстане: когда и как здесь появились католики, чем занимаются в настоящее время? Какие позитивные моменты, отличающие Католическую Церковь в Казахстане, вы могли бы отметить?

– Начало христианства в казахстанских степях, в Казахстане - это первые века христианской эры, потому что по Шелковому пути проходили не только торговцы, но и носители различных идей, представители религий. В первых веках особенно несториане, это такая ветвь христианства, были широко представлены на территории Казахстана. Потом с пришествием на эти территории ислама, христиане постепенно исчезли. Следующее упоминание о католиках на территории Казахстана связано с миссией францисканцев в XIII веке. Затем на долгие века христианство было вытеснено с этих территорий, пока оно вновь не появилось уже с миссией Православной Церкви, когда эти территории вошли в состав Российской Империи. Непосредственно же католики вновь появились здесь, когда царь, а потом советская власть посылали их в качестве наказания в Казахстан. Особые “заслуги”, говоря в кавычках, в деле развития Католической Церкви в Казахстане принадлежат Иосифу Сталину, отправившему сюда миллионы людей, среди которых были и католики. Мы, католики, сегодня находимся во всех областях страны, кроме Туркестанской. Хотя возможно, что и там есть католики, даже если лишь единицы, но организованного

прихода, зарегистрированного государством, там нет. В остальных же областях есть католические приходы. Католиков мало в Казахстане, но мы есть на всей его территории. Миссия Католической Церкви такая же, как и 2000 лет назад. Это миссия, которую сам Иисус поручил Церкви: провозглашать Иисуса как Бога и Спасителя мира; совершать таинства, они одинаковые и у католиков, и у православных: крещение, миропомазание, евхаристия, исповедь, священство, брак и таинство для больных; и третья часть миссии, помимо проповеди и таинств, это милосердие - помощь другим, особенно наиболее в ней нуждающимся. Среди позитивных моментов, свойственных верующим и Церкви в целом, хотелось бы отметить, что каждый, кто выбирает Бога, делает выбор в пользу человека, его достоинства и защиты жизни. В Католической Церкви, Католической вере, да и не только в нашей вере, думаю, защита жизни, святость жизни имеют очень крепкие позиции. Жизнь свята с момента зачатия до натуральной смерти, поэтому Церковь отстаивает, напоминает всему миру, что защита жизни, святость жизни с момента зачатия до естественной смерти - это дело не только веры, но и дело разума, совести, достоинства каждого человека.

- Ваше Высокопреосвященство, в прошлом году прошел государственный Визит Папы Римского Франциска в Казахстан. Вы были тем, кто координировал его подготовку со стороны Католической Церкви. Расскажите, пожалуйста, как проходила организация, с какими сложностями пришлось столкнуться и что бы вы хотели особо отметить?

- Да, кто-то должен быть координатором, но нужно подчеркнуть, что подготовка визита такого масштаба, требует усилий многих людей. Как со стороны Католической Церкви, так и тем более со стороны государства, многие люди участвовали в подготовке этого визита. Я бы не указывал на трудности, я бы хотел указать на прекрасное сотрудничество Католической Церкви с властями на разных уровнях именно в подготовке этого исторического события.

Власти Казахстана приложили много усилий, тем более, что визит проходил параллельно со Съездом лидеров мировых и традиционных религий, в котором приняло участие 100 делегаций из 50 стран. Наше сотрудничество было прекрасным, и эти усилия принесли плоды. Это было заметно по Папе Франциску, когда он улетал, он остался очень доволен тем, что произошло в Казахстане. Мы видели и счастливого Президента, мы видели счастливых католиков, счастливый народ Казахстана от того, что именно в нашей стране происходит такое важное событие - второй визит Папы Римского в Казахстан. Хотел бы добавить, что во время визита Папа Римский освятил в Кафедральном соборе Астаны икону "Матерь Великой Степи" - "Улы дала анасы", это огромная икона в этническом стиле размером почти 3 на 2 метра, триптих, в его центре Мария с Иисусом - Мариейм и Иса. Автором этой иконы является господин Досбол Касымов - очень известный в нашей стране художник. В последующем эта икона будет находиться в Национальном святилище Марии Царицы Мира в селе Озерном, в северном Казахстане, где ее может увидеть любой казахстанец.

- Вы также когда-то участвовали в подготовке Визита Иоанна Павла II в нашу республику, что изменилось в жизни местной Церкви после него? Есть ли какие-то ожидания от этого Визита Папы Франциска, и какое влияние оказало событие на прихожан?

- Конечно, жизнь меняется, но оба визита были очень важными, потому что когда Папа Римский посещает какую-то страну мира, весь мир смотрит на нее, не только на Папу, на то, что он скажет, с кем будет встречаться, но именно на страну, которую Папа посещает. Поэтому визит Папы Римского всегда является благословением. В 2001 году Казахстан как раз праздновал 10-летие своей независимости, Папа Иоанн Павел II, ныне почитаемый, как святой, благословил многократно Казахстан. А теперь мы отмечаем уже 31-й год независимости, и Папа приехал в страну, которая уже многого достигла в плане материального и духовного развития.

Конечно, за эти годы независимости многие люди, в том числе и католики, уехали в страны, которые считали своей исторической родиной, но несмотря на это Католическая Церковь постоянно пополняется. И за эти годы независимости она стала более международной, более католической - то есть именно вселенской, уже почти никто не говорит на Католическую Церковь - немецкая церковь, польская церковь, литовская церковь. Действительно, представители десятков разных национальностей составляют Католическую Церковь в Казахстане.

Визит Папы всегда является большим событием, и его плоды остаются во всех жителях, он не проходит мимо, тем более в сердцах католиков, которые участвовали в Святой Мессе на Экспо, которые следили за визитом Папы по телевидению, все можно было узнавать через СМИ. Все это оставляет след, у всех, наверное, разный, но каждый, благодаря этой встрече с Папой Римским, наследником Святого Петра и викарием Христа на земле, что-то возьмет для себя. Каждый становится более духовно богатым через встречу с Папой.

– Как вы считаете, важно ли развивать диалог и обмен опытом между Церквями и религиями в самой стране и на международном уровне, и почему? Как вы оцениваете роль и значимость Съезда лидеров мировых и

традиционных религий, проводимого в Казахстане?

– Мы проводили вот уже 7-й Съезд. Говорю “мы”, потому что тоже являлся участником этих Съездов. Нужно подчеркнуть, что на них нет богословского диалога, нет споров о том, чья вера ближе к истине. Но эти Съезды создают хорошую атмосферу, потому что указывают на значение религии, на значение Бога в жизни. Кто-то может думать: “Такие затраты, и что эти Съезды дают?!”. Но надо подчеркнуть, что две минуты войны между двумя странами стоят больше в финансовом плане, чем два дня Съезда религий в Астане, и это не считая жертв и всей трагедии войны. Они нужны, чтобы создавать атмосферу, помогающую осознать значение веры в Бога и диалога. Мы очень разные по всему миру, и этот астанинский диалог помогает смотреть друг на друга с уважением как на творения Божьи. Я помню такое высказывание Нурсултана Абишевича, правда не из области религии, а больше политики, жизни: “Друга можем себе выбирать, а соседа Бог дает, поэтому будем жить дружно с Китаем и с Россией”. Это было сказано давно в Праздник Независимости, но это очень мудро, на мой взгляд. И действительно, эти Съезды помогают нам осознать значение нашей веры в Бога. К тому же, это большая помощь для международного и межрелигиозного мира.

ЭКСПЕРТНОЕ МНЕНИЕ

KAZAKHSTAN'S UNIQUE EXPERIENCE IN STRENGTHENING INTERFAITH AND INTERRELIGIOUS DIALOGUE REMAINS IN DEMAND AT GLOBAL LEVEL

By Bulat Sarsenbayev, Chairman of the Board
of the N.Nazarbayev Center for the Development
of Interfaith and Intercivilizational Dialogue

Diplomatic World interviewed the Commissioner for the promotion of the goals and objectives of the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions, Chairman of the Board of the N.Nazarbayev Center for the Development of Interfaith and Intercivilizational Dialogue Bulat Sarsenbayev. We discussed the Centre's role in helping the implementation of the ideas of dialogue, tolerance and mutual understanding and respect in the challenging realities of the contemporary world.

1. THE N. NAZARBAYEV CENTER FOR DEVELOPMENT OF INTERFAITH AND INTER-CIVILIZATION DIALOGUE WAS ESTABLISHED IN 2019. WHAT ARE THE MAIN GOALS AND OBJECTIVES OF THE CENTRE?

The N.Nazarbayev Center for the Development of Interfaith and Intercivilizational Dialogue was established in April 2019 by the initiative of the participants of the VI Congress of the Leaders of World and Traditional Religions in order to popularize the unique Kazakhstan model of interreligious harmony, ideas, and decisions of the Congress.

The Center is an international platform for holding the meetings of the Congress and its institutions – the Congress Secretariat and a Working Group, designed for interacting

with international structures, domestic and foreign religious organizations, and their spiritual leaders.

At the same time, the purpose of the Center's work is to analyze the status and dynamics of the development of the religious situation in the world, the main issues and trends in the development of the religious situation in Kazakhstan and beyond. One of the strategic blocks of the Center is religious studies expertise, the study of current topics in the field of religion and relations between the government and religious communities in the country.

It is important to note that the Center is currently working to actively and consistently promote the ideas of the VII Congress of the Leaders of World and Traditional Religions and the Declaration at the international intellectual agenda: expert meetings on interfaith dialogue, international conferences, round tables with the involvement of representatives of governmental agencies, the expert and scientific community, religious associations and intergovernmental organizations, which are covered in foreign and domestic media, as well as in social networks.

2. IN SEPTEMBER 2022, THE VII CONGRESS OF LEADERS OF WORLD AND TRADITIONAL RELIGIONS TOOK PLACE IN ASTANA. IN AN AGE OF DIVISION AND GEOPOLITICAL TURBULENCE, HOW DOES

THE CONGRESS CONTRIBUTE TO A JUST, PEACEFUL, SECURE AND PROSPEROUS WORLD?

It should be noted that on the background of interethnic and interfaith conflicts emerging in the world, Kazakhstan's unique experience in strengthening interfaith and interreligious dialogue remains in demand at the global level. Since the first days of its independence, Kazakhstan has been an adherent of a peaceful, constructive foreign policy, an initiator of providing platforms for negotiations on the settlement of the Syrian issue, the Iranian energy program, and a supporter of the renunciation of nuclear weapons.

As you know, the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions takes its special place in this issue and plays an important role in shaping the international image of the country. During its 20-year-long history, it has made a significant contribution to the global process of interreligious dialogue and has occupied a special niche in the world community to strengthen the principles of harmony and tolerance, mutual understanding and cooperation both within the country and in the international arena.

The organization and holding of the

VII Congress of the Leaders of World and Traditional Religions in Kazakhstan last September and the arrival of high-level guests: the Head of the Vatican, Pope Francis, the Supreme Imam of the Islamic University Al-Azhar Sheikh Ahmed al-Tayeb, Secretary General of the World Islamic League Dr. Mohammed bin Abdulkarim al-Isa, Patriarch of Jerusalem Theophilus III, Chairman of the Department for External Church Relations of the Moscow Patriarchate, Metropolitan Anthony of Volokolamsk, Chief Ashkenazi Rabbi of Israel David Lau, The Chief Sephardic Rabbi of Israel, Yitzhak Joseph, as well as other delegations of leading religious and international organizations from the USA, Europe and Asia, once again highlighted the Kazakhstan's respected position in the international community, great trust and support for the President of Kazakhstan and the people of Kazakhstan. I would like to underline that the VII Congress of the Leaders of World and Traditional Religions was attended by more than 100 foreign delegates from about 50 countries, including representatives of Islam, Christianity, Judaism, Hinduism, Shintoism, Taoism, Buddhism, Baha'i, Jainism.

The unique dialogue platform of the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions has taken its special

place in the efforts of the world community to strengthen the principles of harmony and tolerance, mutual understanding and cooperation both within the country and in the international arena.

It should be noted that the VII Congress of Leaders of World and Traditional Religions received a large number of positive responses from international experts, political observers, aroused considerable interest among representatives of both local and world mass. In total, more than 500 journalists from 33 countries covered the work of the Congress.

Within the framework of the VII Congress of the Leaders of World and Traditional Religions, spiritual leaders, politicians and statesmen, international and Kazakh experts were able to comprehensively discuss such global issues as the role of religions in strengthening spiritual and moral values in the modern world, the importance of education and religious enlightenment in the respectful coexistence of religions and cultures, strengthening peace and harmony, contribution of religious leaders and politicians to the promotion of global interreligious dialogue and peace, issues of countering extremism, radicalism and terrorism, the contribution of women to the well-being and sustainable development of modern society, as well as the role of

religious communities in supporting the social status of women.

As a result of the VII Congress of the Leaders of World and Traditional Religions, the Declaration was adopted that covers fundamental issues and can be used as instructions and support by the international organizations and politicians around the world. It reflects the vision of current problems of our time, possible ways to resolve them, as well as the intentions of the leaders of world religions and their appeal to the international community, which are the main principles of continuity of Kazakhstan's peace-loving policy.

3. THE MUSEUM OF PEACE AND RECONCILIATION WAS INAUGURATED IN 2018 AS PART OF THE VI CONGRESS OF LEADERS OF WORLD AND TRADITIONAL RELIGIONS. WHICH EDUCATIONAL PURPOSES DOES THE MUSEUM FULFIL?

Based on the Center, the Museum of Peace and Reconciliation operates to contribute to preservation of the historical and cultural heritage of the people of Kazakhstan and the modern experience of interstate and inter-civilizational interaction.

The uniqueness of this Museum is that its compositional solutions reflect the history of the formation and development of the

values of a culture of peace and harmony, mutual understanding of people of different beliefs, cultures, civilizations on the territory of Kazakhstan from ancient times to the present day.

The Museum of Peace and Reconciliation is a museum of a new generation; it uses an innovative approach to the exposition and exhibition space with the introduction of new technologies. In particular, it uses modern museum, computer, information, communication, and design technologies.

Therefore, it should be noted that for the first time among Kazakhstani museums, the Museum of Peace and Reconciliation introduced the use of interactive tablets with individual software for sign language translation in two languages (Kazakh, Russian) for groups of visitors with increased needs. This allows visitors with increased needs to fully familiarize themselves with the Museum's exposition and receive complete and informative information about the exhibits.

4. WHAT IS THE CURRENT STATE OF INTER-CULTURAL DIALOGUE BETWEEN THE CENTRAL ASIAN COUNTRIES, AND HOW

CAN SUCH DIALOGUE FURTHER PROMOTE PEACE AND MUTUAL UNDERSTANDING BETWEEN THE BROTHERLY CENTRAL ASIAN PEOPLES?

The solid foundation of the sustainable development and prosperity of the Central Asian region are the readiness and sincere desire for cultural and humanitarian cooperation, as well as the responsibility of all countries of the region for a common future.

I would like to note that Kazakhstan stands for strengthening mutual trust and closer cooperation. The Republic of Kazakhstan is a secular multi-ethnic state where Kazakhs, Uzbeks, Kyrgyz, Tajiks, Turkmens, along with many others, have been peacefully coexisting together for many years. I am sure that in the future all the countries of Central Asia will also remain a cradle for peaceful coexistence of different ethnic groups and faiths.

It is on the basis of the principles of good neighborhood and mutually beneficial partnership that states will be able to realize their potential more effectively in the cultural and humanitarian sphere. The main

goal is to jointly transform Central Asia into a prosperous region with the preservation of its cultural heritage. Regular meetings with the representatives of culture and religion of the countries of the region at a high level have significantly intensified humanitarian ties and interaction.

Thus, the N.Nazarbayev Center annually holds international conferences on regional partnership of Central Asian countries to strengthen intercultural dialogue, which discuss the importance of developing integration processes, international dialogue platforms, considering the common history, mentality, spiritual and moral values and the principle of good neighborliness, which have always been welcomed by the countries of Central Asia.

In my opinion, priority attention should be given to interregional cooperation in the field of dialogue of cultures. These mechanisms will make it possible to directly use the intellectual potential of the regions of our countries, ensuring the sustainable development of the entire Central Asia.

The countries of the region have taken practical steps in this regard. Such international organizations in the field of culture as UNESCO, the UN, the International Organization of Turkic Culture (TURKSOY) are called upon to play an important role in solving transcultural interaction, primarily in the context of using the tools of diplomacy. It can be noted that the combination of their efforts, constructive interaction with state and public structures contributes to the strengthening of civil peace and harmony in Central Asia.

In the new century, we are given the opportunity to revive the Great Silk Road. The construction of key elements of the transport corridor Western Europe – Western China has been completed in Kazakhstan, which is also important for the countries of Central Asia. Transport communications are one of the main conditions for the intensification of regional cooperation in Central Asia, including the field of culture.

From this point of view, we advocate the continuation of an active cultural and humanitarian dialogue, the regular holding of cultural days and creative events in our countries as important tools of public diplomacy.

5. WHAT KIND OF WORK IS CARRIED OUT BY THE N.NAZARBAYEV CENTER TO PROMOTE KAZAKHSTAN'S INITIATIVES TO PRESERVE AND ENSURE INTERFAITH AND INTERCULTURAL DIALOGUE AT THE INTERNATIONAL LEVEL?

The constant priority of our Center is to promote Kazakhstan's model of interfaith harmony in the international arena and to enhance the international image of Kazakhstan as an economically stable and politically stable UN member state.

Since its establishment, the N. Nazarbayev Center has been able to expand its position in the international arena, position itself as an active conductor of Kazakhstan's policy in the field of religion, continuing to accumulate positive international experience to develop new strategies for interfaith dialogue and adaptation to modern realities.

The Center continuously works with Ambassadors of foreign states Accredited in Astana, which made it possible to bring international activities to a qualitatively new level and establish direct contacts with more than 50 foreign capitals represented by diplomats in the Republic of Kazakhstan. In addition, this measure makes it possible to directly convey relevant information to their countries about the activities of the Congress and establish bilateral relations with similar organizations abroad.

At the same time, our organization actively cooperates with the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan and diplomatic missions of the Republic of Kazakhstan abroad, which comprehensively assist in establishing cooperation with international partners. Round tables, conferences, forums and other events are held jointly with the Kazakh embassies.

Promoting Kazakhstan's global initiatives and the international goals of the Congress on a regular basis by the invitation of the partners, the Center is represented in many landmark international events in the field of interreligious and intercivilizational dialogue, such as the Bahrain Dialogue Forum «East and West for Human Coexistence», organized by the Supreme Council for Islamic Affairs in Bahrain in cooperation with the Council of Muslim Elders and the Global Center for

Peaceful coexistence of King Hamad, as well as the IX Global Forum of the UN Alliance of Civilizations in the city Fez of the Kingdom of Morocco, chaired by the UN Secretary-General Antonio Guterres, etc.

The Center conducts a balanced and purposeful policy to establish mutually beneficial cooperation with relevant organizations and conclude bilateral documents with them. For the moment, the Center has signed bilateral documents on cooperation with more than 30 interested organizations.

One of the important breakthroughs of the Center was the establishment of a partnership with the UN Alliance of Civilization by signing an Agreement in New York in December 2019, the conclusion of Memorandum of Understanding and Cooperation with the Pontifical Council for Interreligious Dialogue of the Holy See (Vatican), the Muslim Council of Elders (UAE), Somaya Vidyavihar University (India), the Doha International Center for Interreligious Dialogue (Qatar), Research

Centre For Islamic History, Art and Culture (IRCICA), the Institute for the Study of Islam of the International Islamic University of Islamabad (Pakistan), The Royal Institute for Interreligious Studies of Jordan, the Egyptian University of Islamic Culture Nur-Mubarak and others.

In 2023, the Center intends to further develop the exchange of experience in interreligious practice with interested organizations in order to develop new approaches to comprehensively strengthen interfaith dialogue and adapt to modern challenges.

At the same time, progressively developing its multilateral cooperation with various organizations, the Center strengthens its position as a reliable and active partner in the international and regional arena. Great importance is given to the consolidation of a stable system of partnerships in the light of the increasing interdependence of countries and regions in finding solutions to transnational issues to strengthen peace and harmony.

СЕКУЛЯРЛЫ ҚОҒАМДА ДІНИ ЖАДЫ

Жиі әрі тез жүретін өзгерістер басты сипаты болып табылатын секулярлы қоғамда діннің орны қандай? Бұл сауал дін тақырыбын зерттеуші ғалымдар қарастыратын өзекті мәселе ретінде өткен ғасырдан бастау алған болатын. Адамзат ақыл-ойының дамуы, ғылым мен техниканың «тылсымға» қатысты сауалдарға жауап бере алуы мен кәсіби дифференциацияның артуы діннің қоғамдағы орны мен рөлінің өзгеруіне әкелді. Алғашқы буын классик теоретиктері секулярлықты ғылымның дамуымен дін ықпалының азаюы, қоғамдық өзгерістерге икемделе алмай маргиналдануы, соңында қоғамдық өмірден жоғалуы ретінде анықтады. Бұл болжамның біржақтылығын айтқан кейінгі буын теоретиктері діннің ықпалының азаюын мойындаса да дін қоғамдық өмірден жоғалады деген пікірге келіспеді. Олар XX ғасырдың екінші жартысында көрініс алған діни жандануларды ескере отырып эклектикалық парадигма ұсынды. Сәйкесінше дін қоғамдық саладан

жекеге ығысады, діни сенім немесе діндарлықтың көрінісі өзгереді деген тұжырымдарымен бөлісті. Аталмыш буын зерттеушілерінің ішінде француз дін социологы Даниэль Эрвье-Леженің пікірлері ерекше орынға ие. Ол ұсынған «діни жады», «діни жадының әлсіреуі» секілді ұғымдар Қазақстан қоғамындағы діндарлық көрінісін түсінуге, түсіндіруде септігін тигізеді.

Эрвье-Леже өзінің «Religion as a Chain of Memory» - «Дін жады шынжыры ретінде» немесе «Дін жады сабақтастығы ретінде» (еркін аударма) атты еңбегінде ұжымдық жады сабақтастығын өзінің діни талдауында негізге алады. Бұл жерде зерттеуші дінді әлеуметтік қатынастар тұрғысынан қарастыратындығын ескерген жөн. Зерттеушінің пікірі бойынша қандай да бір діни сенім қоғамда бекуі үшін дәстүрдің легитимдендіруші ықпалына арқа сүйейді. Сол себепті «ата-бабаларымыз секілді дін ұстану» маңызды. Бұл тұрғыда дін ұжымдық жадыны жалғастырушы шынжыр қызметін атқарады. Алдымен дін ұстану дегеніміз – ықпалы мен легитимділігін дәстүрден алатын нақты бір сенім жүйесіне идеология, тәжірибе және символдар арқылы жеке немесе ұжым түрінде қатысты болу сана-сезімі. Бұл тұрғыда дін нақты бір қоғамның өткен шақ пен келешектегі ұрпақтар арасы байланысын көрсететін рухани шежіре ағашы секілді (Leger, 2000: 329-330). Басқаша айтқанда қоғамда діни жадының сақталуы мен жалғасуын дәстүрдің ықпалы арқылы көрсетеді. Діни жады әр тұлғаның өзін жеке немесе қоғамдық тұрғыдан анықтауға қызмет атқарады. Ал дәстүрдің әлсіреуі әр діни жадының немесе діндарлықтың өзгеруіне әкеледі.

Эрвье-Леже модерн кезеңнің басталуымен жады сабақтастығының үзілуі немесе әлсіреуі жүзеге асқанын айтады. Оның себебін де зерттеуші заманауи қоғамға тән жылдам әрі қарқынды өзгерістер мен адамдардың оған бейімделуге ұмтылыстары деп көрсетеді. Мысал ретінде ол өткен ғасырда

ауылды жерден қалаға көшіп келген француздардың өмірін алады. Ауылдағы дәстүрлі ортасы мен шіркеуінен айрылу адамдардың ұжымдық жадыларына теріс ықпал етті. Дәстүрлі отбасы қалыбының бұзылуы, қауымдаса өмір сүрудің орнына қалалық шағын отбасылар мен жеке дара өмір сүру көрініс алды. Нәтижесінде дәстүрлі әлеуметтік байланыстар үзіліп, ұрпақтар арасындағы қатынас әлсіреп, адамдар өткен мен келешек ұрпақ арасын жалғайтын ұжымдық жады шынжыры болудан қалуда (Leger, 2000: 134-137; Şentürk, 2000: 291-292). Мұнымен бірге ақпараттық құралдардың ықпалымен гомогенді сипатқа ие бола бастаған заманауи қоғамдарда дәстүрлі ұғымдар жойылуда. Оның орнына жиі өзгерістерге ұшырап отыратын жаңа түсініктер пайда бола бастады. Қайта-қайта жаңарып отыратын бұл түсініктерді Леже нөсер жауынға ұқсатады, әрі олардың дәстүр қалыптастыру міндеті жоқ екендігін айтады. Дәстүр орнына плюрализм мен релятивизм үстемдік құрады. Нәтижесінде Леженің пікірінше, жадының жоғалуы (amnesia) орын алады, ол секулярлы қоғамдарды амнезияға ұшыраған қоғамдар деп атайды. Бұл жерде адамдардың діни сенімдері қандай да бір дәстүрдің ықпалынсыз қалыптасады. Себебі қоғамның жадысы қысқа мерзімге медиа тарапынан күн сайын жаңарып отырады. Бұл тұрғыдан алғанда медиа қоғамдық жады қалыптастыратын дәстүрлі діни институттардың орнын басқанға ұқсайды (Leger, 2000: 140; Şentürk, 2000: 292). Яғни, зерттеуші секуляризмді рационализмнің үстемдігі емес, өзгерістер қысымында қалған қоғамның діни жады шынжырын үзіп алуында деп атайды.

Осы тұста Леженің жадының жоғалуы (amnesia) ұғымы Қазақстанның дін тарихында орын алған кеңестік кезеңнің салдарын еске түсірері анық. Әрине зерттеуші қарастырып отырған қоғам мен Қазақстан қоғамы арасында ерекшеліктер бар. Сол себепті ол бізді толғандыратын мәселені қарастырмайды. Оның орнына, бүгінгі таңда діни жадысы әлсіреген қоғамдар өткен кезеңмен салыстырғанда шынымен діндарлығы азырақ па деген сауалға жауап іздейді. Бұл сауалға

автор диалектикалық сипатта бірнеше жауаптар ұсынады. Алдымен секулярлық туралы ол – заманауи қоғам рационалды және алдыңғы қоғамдарда басым болған діни түсінік жүйелерінен тәуелсіз. Демек біз секулярлықты қоғам мен мәдениетке дін ықпалының азаюы деп қарастыратын болсақ, онда заманауи қоғамды секулярлы деп еркін түрде айта аламыз (Leger, 2000: 330-331). Секулярлы қоғамдағы діни сенім туралы - заманауи қоғамдар толассыз өзгерістердің қысымын сезуде. Себебі ғылым мен технологиялар ұсынатын рационалды императивтердің ықпалынан үздіксіз мән-мағынаның ауысуы орын алуда. Нәтижесінде өздері туралы, өмір туралы белгісіздіктің, тұрақсыздықтың нәтижесі ретінде заманауи қоғамдарда діни жандану көрініс беруде. Эрвье-Леже IT, физика, медицина секілді ең рационалды қызмет саласындағы тұлғалардың өздері спиритуализм секілді иррационал практикаларға қызығушылық білдіретіндіктеріне назар аударады (Leger, 2000: 331). Сонымен бірге Леже модерн қоғамдарда ұжымдық жадының тереңдігі мен тұтастығының жоғалуымен пайда болған бос кеңістікке параллель дамып келе жатқан компенсаторлық процестерге назар аудару қажеттігін айтады (Leger, 2000: 332). Осы жауабына байланысты зерттеуші бірнеше тенденцияларға да тоқталады. Ол заманауи қоғамда қалыптасқан жағдайда Жаратушымен қатынасы үзілген қоғам бұл байланысты қайтадан құруға, өткен буынмен байланысы үзілген адамдар олармен қайта байланыс құруға ұмтылады деп атап көрсетеді (Şentürk, 2000: 294). Алайда, бұдан бөлек адамдардың діни сәйкестенулерінде шағын діни топтардың маңызды рөл атқаратынын да айтады. Шағын діни топтардың мүшесі болу адамдарға «табиғи қауымдастықтарда» берілмеген өзіндік мағына, жүйелерді ұсынады әрі отбасы, ауыл және кәсіп секілді институттармен қатар әлеуметтендіруші функцияларды жүзеге асырады. Бұл уақыт өте келе дін адамдардың таңдау мәселесіне айналғандығын көрсетеді (Leger, 2000: 335). Діни плюрализм мен индивидуализм мәдениетінің арасындағы байланыстан пайда болған бұл жағдай басқа

адамдардың қабылдаған діни және басқа да сәйкестенулерімен үйлесімде болуға міндетті емес. Дегенмен де олардың арасында өмір салты, саясат, неке түрі секілді салаларда байланыс болмайды дегенді білдірмейді.

Байқағанымыздай, зерттеуші секулярлы қоғамда дін мәселесін қарастыруда дәстүрді орталыққа ала отырып діннің болашағын ұжымдық жады мәселесі арқылы анықтауға тырысады. Қазіргі кезеңдегі толассыз қоғамдық өзгерістер салдарынан жадының әлсіреуі секулярлы қоғамның өзегін құрайды. Сәйкесінше шағын (жаңа) діни топтар мен діни плюрализм секулярлы қоғамдағы діндарлық формасын көрсетеді деп тұжырымдайды. Ал өзін зайырлы немесе секуляр ретінде анықтаған адам – ақылына сенім артқан тұлға болып табылады. Бұл тұрғыдан секуляризм не деген сауалға Эрвье-Леже адамның

діни сенімін айқындауда дәстүрдің ықпалының жойылуы деп жауап береді. Сол себепті ол үшін секулярлық қоғамның ішінде дін ықпалының, көрінісінің әлсіреуі емес, жаңа діндарлық формаларының қалыптасуы болып табылады. Бұл тұжырым Батыс қоғамына қатысты айтылса да Қазақстанның қазіргі таңдағы дін саласындағы мәселелерді қарастыруда қолдануға болатын тұжырымдардың бірі деуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Hervieu-Léger, *Religion as a Chain of Memory*, (English translation Simon Lee), Cambridge: Polity Pres, 2000.
2. Şentürk, R. (2000), *Bir Hafıza Zinciri Olarak Din*, *İslam Araştırmaları Dergisi*, 290-294.

Тоқтарова Гүлнафиз
Жиынтық-аналитикалық
департаментінің
жетекші сарапшысы

ЖАҒАНДАНУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ӨРКЕНИЕТ ДАМУЫНЫҢ АСПЕКТІЛЕРІ

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің ортақ пікірінше, адамзат қоғамының құндылығы мен әлемнің алуан түрлілігі бөлінуге емес, керісінше қоғамдар мен мемлекеттерді біріктіру, нығайту үшін қызмет етуге тиіс. Соңғы жылдары Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезі жағандану жағдайындағы қауіптер мен адамгершілік қатерлер, бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау мәселелерін талқылайтын халықаралық диалог алаңына айналды.

Жағандану процесі қазіргі заманның объективті құбылысына айналып отыр. Ал, адамзат осы құбылыстың оң тәжірибесін игеруге, сондай-ақ оның теріс салдарына қарсы тұруға дайын ба деген сұрақ туындайды.

Осы орайда, Нобель сыйлығының лауреаты, энциклопедист, этолог-ғалым Конрад Лоренц техникалық өркениет тарапынан келетін қауіптерге қатысты жүргізген әлеуметтік-мәдени және жалпы гуманитарлық зерттеулері нәтижесінде этика мәселесі өзекті, әрі шешуші рөл атқаратынын алға тартқан еді. Ол «әлі күнге дейін біздің планетамызда адамзат мәдениетін саналы өзіндік зерттеу болған емес...» дей келе, тіршілік иелеріне ортақ биологиялық принциптерге сүйене отырып қоғамның пайда болуы мен

мәдениеттің қалыптасуына талдау жасау маңызды деп санайды [1:458]. Оның идеялары жаратылыстану, философия, саясаттану салаларындағы ғалымдарды және дін саласының мамандарын да бейжай қалдырмады.

«Өркениетті адамның сегіз ауыр күнәсі» еңбегінде индустриалды қоғамды дәстүрлі қоғамнан ерекшелендіретін, адам өмірін тұрақсыздандыратын негізгі 8 тенденцияны алға тартады. Олар:

- 1) жер шарын мекендеушілердің санының өсуі, мәжбүрлі қорғану (тар кеңістікте шоғырлануы);
- 2) өмірлік кеңістіктің жұтаңдануы, табиғи қоршаған ортаны құрту, адамның бойындағы сұлулыққа, жасампаздыққа құштарлығының жойылуы;
- 3) жалпы бәсекелестік, адамның өз-өзімен жарысуы, техниканың дамуының әсерінен шынайы құндылықтарды байқамау, бір мезет ойлануға уақытың қалмауы;
- 4) дискомфортқа төзімсіздік, нәзіктену, әлжуастану, фармакологиямен техниканың дамуы адамның қиналу, қуану сияқты табиғи сезімдерінен айырылуы;
- 5) генетикалық тозу (инфантилизм, паразитизм);
- 6) дәстүрден айырылу, отбасы мүшелерінің арасындағы қарым-қатынастың жеткіліксіздігінен ұрпақ арасындағы бірін-бірі түсінбеу, жаттануы;
- 7) ақпараттық технологиялардың жетілуінен адамдардың пікір алуандылығының жойылуы (БАҚ, әлеуметтік желілер, мода, жарнама), сананы манипуляциялау мүмкіндіктерінің еселеп артуы;
- 8) ядролық қару қолдану қаупі, алайда бұл алдыңғы жетеуіне қарағанда құтылуға болатын қауіп. Ядролық қару қолдану қаупі қоғамда «ақырзаман көңіл-күйін» тудырады. К.Лоренцтің пікірінше, бұл адам санасында инфантилизмді

және планета болашағы үшін жауапкершілік сезімін төмендетеді және бұл басты қауіптің бірі [2].

Ал жауапкершілік кез кезегінде, адамның мінез-құлқы мен амал-әрекеттерін айқындайтын адамгершілік позициясы екенін және оны қалыптастыруға болатынын айта кету керек.

Қару қолданудың моральдық мәселесіне қатысты К.Лоренц 50-ден аса биологиялық түрлерді саралай келе: өте мықты қаруланған түрлерде (мүйіз, тіс, тырнақ, тікенек, панцирь, тұяқ ж.т.б.) туа біткен мықты мораль қалыптасатынын тұжырымдайды. Мысалы: түрлер өзара қақтығыста табиғаттан бар қаруының барлығын қолданбай инстинкті түрде өзін тыяды, әсіресе жеңіліс табушы өз тарапынан бағыныштылық пен бойсұнушылық танытатын болса, ал керісінше нашар қаруланған түрлерде туа біткен мораль нашар болатынын тәжірибе жүзінде анықтаған. Мысалы: адам – табиғатынан нашар қаруланған түр, ол өз тарапынан күш қолданып шабуыл жасағанша құрбаны қашып үлгеретін болған, сондықтан табиғат бермеген қаруды өзі ойлап тауып толықтыруға тура келген. Алайда, жасанды қару ойлап тапқалы адам Жердегі ең қаруланған тіршілік иесіне айналы, ал мораль болса бастапқы деңгейінде қалып қойғанын айтады [3:117].

К.Лоренцтің «Агрессия (зұлымдық деп атаулы)» кітабында адамзат өз-өзін сақтау үшін: «біз басқа мәдениеттерге деген төзімділікті үйренуіміз керек, мәдени немесе ұлттық төкаппарлығымыздан бас тартуымыз қажет, және олардың өкілдері де біз сияқты екенін түсінгеніміз абзал, егер қоғамда төзімділік болмаса, ең қорқынышты соғыстарға, яғни діни соғысқа әкелуі мүмкін» деп топшылаған [3:61].

Мәдениеттегі жаңашылдық культі (неофилия), К.Лоренцтің пікірінше, дәстүрден қол үзуге әкелуіне жол бермеу керек. Кез-келген мәдениеттің дәстүрлерінде және әлемдік діндердің ілімдерінде қамтылған даналық пен білімнің баға жетпес қазыналарын жоққа шығаруға болмайды.

Қазіргі мәдениетті бұқаралық ақпарат құралдарының дамуы адамдардың ақпараттарды сыни саралаусыз қабылдау әдетінен қалыптастыруда. Ерте кезде ақпаратты сүзгіден өткізу қызметін ұзақ жылдар бойы қалыптасқан, бірнеше буынмен тексерілген тәжірибе, яғни дәстүр атқарып келген [2, 8 т.]. Демек, адамға қауіп келтіретін ақпаратты саралап отыратын тетік - дәстүр жоғала басталса, адамзатқа қауіп төндіретін құбылыстарды толық қанды түйсіну саралау механизмінен айрылды. Дәстүрдің жойылуы адамзатқа ортақ моральдық құндылықтардың бұрмалануына әкеліп отыр.

Жоғарыда аталған мәселелер Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съездеріне арқау болғаны мәлім. Айталық, 2015 жылы өткен V Съездің негізгі тақырыбы бейбітшілік пен даму жолындағы діни және саяси көшбасшылардың сұхбатын бекіту, «Діни және саяси көшбасшылар: адамзат алдындағы жауапкершілік» мәселесін көтерген еді. 2018 жылы өткен VI Съезде жаһандық қауіпсіздік жүйесінің бұзылуы салдарынан туындаған халықаралық шиеленістің күшеюі, қару-жарақ жарысының үдеуі және жаһандық экологиялық күн тәртібіндегі түйткіл мәселелер төңірегінде келелі ойлар айтылды. Рухани көшбасшылар бұл мәселелерді еңсерудің бірден-бір жолы ол – құндылықтардың дұрыс жүйесін қалыптастыру және адамдарды бейбітшілік, адамгершілік, қоғамдық келісім, өзара қолдау сияқты идеялар аясына жұмылдыру екенін алға тартып келеді. Сайып келгенде, Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері съезінің негізгі мақсаты да – осы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Лоренц К. Обратная сторона зеркала, М., «Республика», 1998, 458 б.
2. Лоренц К. Восемь смертных грехов цивилизованного человечества. / <https://www.modernproblems.org.ru/science/111-faults.html?showall=1>
3. *Ессе homo* // Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло»). / Пер. с нем. Г. Ф. Швейника. — М.: «Прогресс», «Универс», 1994.

Әлімқұлова Салтанат
Жиынтық-талдау департаментінің
бас сарапшысы

КАЗАХСКОЕ ГОСУДАРСТВО НА ЕВРОПЕЙСКИХ И АМЕРИКАНСКИХ КАРТАХ XVI-XIX ВЕКОВ

Книга «Мухит-Ардагер Сыдыкназаров. Непрерывная государственность Казахстана в потоке истории. Казахское Государство на европейских и американских картах XVI-XIX веков. Атлас. – Брюссель, 2021 г. - 532 стр.» была издана в канун празднования начала четвертого десятилетия Независимости Казахстана. Государства, с собственной геополитической субъектностью, признанного и активного на международной арене.

Стратегия «Казахстан - 2050» утверждает: «16 декабря 1991 года мы, народ Казахстана, выбрали суверенитет, свободу, открытость миру. Сегодня эти ценности стали частью нашей повседневной жизни».

Находясь в сердце Евразии, Казахстан был и остается мостом между Востоком и Западом, Азией и Европой, с собственной уникальной цивилизационной моделью, давшей миру многое.

Современный успешный Казахстан

вызывает неподдельный интерес за рубежом.

Четкий образ будущего складывается из достоверных знаний о богатом и насыщенном прошлом, непрерывной государственности Казахстана, его политического положения на карте мира в потоке истории, прошлом и настоящем.

Книга была издана в Брюсселе символично. Брюссель – столица Королевства Бельгия, столица Европейского Союза, сообщества стран, чьи ученые географы, картографы, путешественники Средних веков и раннего Нового времени, оставили множественные ценные артефакты того периода – карты мира, где четко указано Казахское Государство.

Книга, по сложившейся казахской традиции, тарту – подарок автора-составителя к юбилею Независимости Казахстана.

Книга с картами и атласами XVI – XIX веков является результатом многолетних инициативных исследований и поисков карт в мировых коллекциях (европейских, американских, восточных) автора, где обозначено, зафиксировано Казахское Государство. В книге в хронологическом порядке представлены, описаны, даны полные выходные данные и технические параметры 130 карт, содержащих авторские описания-дескрипторы, комментарии. В целом, за 17 лет исследований автором исследованы около 45000 старинных карт, свыше 300 атласов, найдены 1500 европейских и американских карт Казахского Государства XV-XIX веков.

Впервые увиденные в европейских музеях и коллекциях, а позже в американских, карты и атласы Средних Веков, с указанием Казахского Государства, мотивировало автора как казаха, как ученого, к научному поиску карт и атласов по миру, их скрупулезному изучению, систематизации, дифференциации, сравнению, научным исследованиям, комментариям, переводам.

Историко-географическая фиксация, идентификация конкретного государства на картах прошлого – важнейший атрибут в системных, комплексных историко-политических, культурных исследованиях государственности любой страны, его политической идентичности и преемственности, его уверенной устремленности в будущее, а на примере Казахстана – подтверждения непрерывной государственности, отображенной на картах и атласах мира.

К концу XV века у Казахо́в институционально завершился важный процесс в дальнейшем развитии своей государственности: приобретение и распространение своего национального имени, имени своего государства – автоэтнонима и кратонима «Qazaq», на что впервые указал в своем труде выдающийся средневековый государственный и политический деятель, полководец, ученый и историк Востока – Мирза Мухаммед Хайдар Дулати в своем фундаментальном историческом труде «Тарих-и-Рашиди».

Мухаммед Хайдар Дулати, став первым историографом Казахского Государства, четко и однозначно закрепляет, и идентифицирует появление и дальнейшее формирование Казахского политического самосознания, своего политико-государственного устройства, дальнейшей консолидации своей территории и границ в рамках национального государства Казахо́в того времени.

Богатый предыдущий опыт развития и формирования государственности Тюрков, этнополитическое самосознание, эффективная по всем меркам политическая, территориально-этническая, военно-административная инфраструктура, продвинутая учетно-финансовая и налоговая система, историко-политический заказ Казахских элит на продвижение собственной государственности: все эти и другие факторы повлияли на успешность появления и продвижения в XV веке на мировой и евразийской геополитической карте молодого Казахского Государства.

Уже к началу XVI века, в течение короткого по историческим меркам

времени, сложившись в мощное централизованное государство, оно стало активным геополитическим субъектом, что отразилось в константной фиксации Казахского Государства на мировых, региональных картах, атласах европейских, а позже американских исследователей и картографов.

Государственный строй, социальный и общественный быт, этноконфессиональная и этнокультурная среда, которых придерживались и сохраняли Казахи, позволяли европейским исследователям четко идентифицировать на картах Азии и мира Казахское Государство, начиная с XVI века, позднего Среднековья, вплоть до эпохи раннего Нового времени (XVIII-XIX вв).

Все приведенные в этой книге печатные карты и атласы; мира, Европы, Азии, на которых европейскими и американскими картографами показано Казахское Государство – *эмоционально и визуально притягательны и привлекательны.*

Расположение объектов на многих европейских картах XV-XIX веков, в силу развития географической, картографической науки того времени, не всегда детально точны, и наше современное картографическое представление о мире, подкрепленное точными космическими снимками, разнятся. Это понятно, объяснимо и принимаемо. Однако, европейские и американские карты показывают, что в целом, расположение и границы Казахского Государства совпадают с нашими представлениями и историко-культурными данными.

Появление в середине XV века на политической карте мира молодого, суверенного, политически активного и высоко пассионарного Казахского Государства, его дальнейшее развитие в указанные периоды совпало по времени в мире с началом Эпохи великих географических открытий, поисков новых торговых путей на Восток, в Азию у европейцев. Встречный взаимный интерес, двусторонний казахско-европейский прагматизм – встретились. Указанные карты для европейцев, американцев того времени были навигационным средством

ориентации, доступа к постижению земель Евразии, Азии, в целом Востока, Казахского Государства, налаживанию с ними дипломатических, торгово-экономических, военно-политических, культурных и иных связей.

Широта и многообразие, при известном единстве и близости к оригиналу звучания автоэтнонима Казах, научной, историко-политической фиксации зафиксированных, и транскрибированных мировыми, в том числе европейскими картографами, путешественниками, дипломатами Средних Веков, Нового Времени на разработанных ими картах на своих национальных языках: книжном, научном латинском и живых языках: нидерландском, фламандском, английском, французском, итальянском, валлонском, фризском, немецком и др. языках поражает.

Политонимы, кратонимы Казахского Государства на картах ученых географов, картографов, путешественников, купцов, дипломатов весьма различны, и часто зависели от фонетики, норм орфоэпии принимающего языка. Но всех их объединяет одно: несмотря на огромные этногосударственные, этнокультурные, военно-политические процессы на обширных территориях Евразии имена Казахского Государства стабильны во времени и пространстве.

Автократоним, автоэтноним и автополитоним Казахского Государства – «Qazaq», «Казак», «Казах» в европейских языках мы встречаем на картах XV-XIX под экзоэтнонимами, экзополитотонимами и экзократонимами «Pays de Geta», «Pays de Geta», «Land des Geta», «Country of Geta», «Calzag», «Quadrilla de Tataros Kazakos», «Kasacola Horda», «Kazakos», «Cassachi», «Cassachios», «Cassaci», «Cassacki», «Cassacky», «Cassak», «Caßakia», «Cassaky», «Cassaquy», «Cassaccia Horda», «Cassackia», «Casatshi», «Cazalgites», «Royaume des Kazakhs», «Royaume des Chazalgites», «Urbs Cossacorum», «Gazite Populi», «Chalzag Stati del Tartaro», «Chalzag», «Chalzak», «Chazalgites», «Cosaccorum», «Coßaqorum Horda», «Cosacki», «Cosaki», «Cosaq», «Cosaques Errans», «Cosaski», «Gazitae Chanaaket» (Қазақ Хандығы, Казахское Ханство), «Gazitae», «Hacsaxa»,

«Independent Kassaks», «Independent Tartars», «Independent Tartary», «Independent Turkestan», «Kaisaken», «Kaisaks», «Kaissaken», «Kaissaks», «Kaizaken», «Kalzag», «Karsak», «Kasacha», «Kasatsha Horda Tartars», «Kasatshia», «Kassakos», «Kasaccia Horda», «Kasake», «Kasakhe», «Kasakhi», «Kasaki Tartares», «Kasaki», «Kasaki Tartari», «Kasakia», «Kasakki Tartari», «Kasakki Tartari», «Kasakki», «Kasaks», «Kasatchia Horda», «Kasatscha Horda Tartars», «Kasatschia Horda», «Kasatschia Orda», «Kasatsha», «Kasatsia Horda», «Kasatsia Horden», «Kasatsia», «Kasazier Orda», «Kasacia», «Kaski Tartari», «Kassacia Horda», «Kassacia», «Kassaki Tartari», «Kassaki Tartari», «Kassaki», «Kassakia Horda», «Kassakia», «Kassackia», «Kayissaks», «Kayissaks», «Kazak», «Kzaschia», «Kazatchia Horda», «Kazatchia», «Kazatschia», «Kazatsia Horde», «Khasaks», «Khasaks», «Khirghiz Kaizak», «Kirgees», «Kirghis Kaisaks», «Kirghis Kaissaks», «Kirghisen», «Kirghises», «Kirghisi», «Kirghiz Kaisaks», «Kirghiz Khasaks», «Kirghiz Tartars», «Kirghiz», «Kirghiz-Kayissaks», «Kirgises», «Kirgisi Cosacki», «Kirgiz Kaizaken», «Kirguises», «Land der Kirgis Kaisaken», «Pays De Kaissaks», «Pays De Kassaks», «Pays des Kirghiz-Kaissaks», «Tartarie Independante», «Tatarie Independante» и много других.» и мн. другие.

На многих картах, Казахское Государство обозначено дважды-трижды, что отвечает европейской традиции картографии, топонимии рассматриваемого периода передавать все имеющиеся кратонимы, политонимы и этнонимы какого-либо государства на известных им языках, их орфоэпических нормах (нормах произношения). Так как карты выпускались европейскими учеными, географами, картографами, издателями прежде всего для европейских читателей, путешественников, исследователей, читающей на многих национальных языках. Например, наименования Каспийского моря даются часто со всеми известными им европейцам именами, что также в традиции не только нидерландских, но и в целом европейских географов, картографов того времени – “Mare de Sala Olim Caspium” (Mare de

Sala Olim Caspium) и т.д.

Позже те же самые процессы мы можем наблюдать у американских ученых, географов, картографов и издателей.

В передовых картографических издательствах Нидерландов, Бельгии, Англии, Франции, Италии, Германии, Австрии и США Казахское Государство стабильно присутствует на издаваемых политических и иных атласах в рассматриваемом нами периоде истории.

Единство европейских исследователей, картографов, путешественников, а позже и американских, в обозначении и написании Казахского Государства в своих атласах XVI-XIX веков, кратонима, политонима Казахского Государства отражает ситуацию, когда наименование государство с момента образования Казахского ханства в 1465 году, перейдя из сугубо автоэтнонима, становится узнаваемым на карте мира, закрепленным институционально, и самое главное - признаваемым одновременно политонимом, топонимом и кратонимом.

Другой отличительной особенностью молодого Казахского Государства XV века, подтверждаемой многими восточными и западными историческими источниками, явилось также и то, что с самого начала это было не разделенное на удельные владения, княжества государственное объединение, как это можно было наблюдать в соседних государствах. Казахское Государство с момента своего образования было сплоченным и единым государством. Именно это повлияло на преемственность кратонима и политонима Казахского Государства, что последовательно отразили на своих языках мировые картографы XV-XIX веков.

Все выше указанные традиции продолжают и в современном Казахстане - Мәңгілік Ел, Ұлы Дала Елі, имеющей славную историю предков, достойную уважения и гордости его потомков. Страны с непрерывной историей государственности в международном содружестве народов, уверенно обращенной в будущее.

Найденные и опубликованные в книге-атласе европейские и американские карты XVI-XIX веков, где указано Казахское Государство,

сопроводительные научные данные к ним, полные системные параметры карт, вводятся в научно-исследовательский, научно-образовательный и культурный, информационный оборот Казахстана **впервые**. Уверены, они станут базой для будущих плодотворных междисциплинарных исследований.

Также на картах этой книги мы можем увидеть политонимы, кратонимы наших соседних государств, народов Евразии, Центральной Азии на протяжении охватываемого периода.

После дипломатов и картографов, в земли Казакии первыми шли религиозные миссионеры, которые оставили после себя очень подробные карты Казахского Государства. Есть карты, которые регистрируют историю развития многих религий и конфессий на обширных и богатыми пространствах Казахского Государства и Евразии. Тем более этноконфессиональная картина региона была в те века весьма подвижной и активной.

Исторические карты - это ведь не только о географии и истории. Карты Казахского Государства XV-XIX веков - это также бесценные источники для религиоведения и конфессиологии, лингвистики и литературоведения, миграции, демографии, метрологии, топонимии и ономастики, тюркологии и европеистики вкупе с американистикой, социологии и статистики, изменений климата, этнологии и истории национальной одежды, урбанистики, военного дела, истории государственности и колониальных завоеваний, постколониальных дискурсах, политике исторической памяти и символике, геральдике и вексиллологии, международном и казахском праве, издательском деле, истории искусств и мн. другое.

Карты - это всегда бесценный и полный массы новой фактологии источники.

В своих поисках и исследованиях, находя карты, где обозначено Казахское Государство, мое сердце как Казаха, ученого, патриота своей страны, наполнялось светом счастья, огромной радостью, волнением и гордостью за наших предков. Они оставили нам

бесценное наследие: государственность, огромнейшие земли – 9-ую территорию мира, страну, имя государства, язык и богатую историю и культуру, зафиксированных мировыми учеными и картографами в своих трудах.

Автором-составителем атласа написаны два авторских раздела по европейской и американской картографии Казахского Государства в готовящееся Академией наук РК новое пятитомное фундаментальное издание по истории Казахстана.

Методология работы с картами.

Все карты в этой книге даны в высоком разрешении.

Все без исключения карты имеют свои *полные, систематизированные выходные данные, технические параметры.*

То есть, каждая приведенная в этой книге карта для удобства, систематизации и охвата полноты имеющихся сведений, сопровождается выходными данными, техническими параметрами.

- Название карты в оригинале, страна и год издания (жирным шрифтом),
- Автор (-ы) карты;
- Год (-ы) издания карты,
- Наименование Казахского Государства на карте;
- Краткое название карты;
- Полное название карты;
- Издатель карты;
- Местонахождение издателя (город издания);
- Тип карты;
- Высота объекта (карты), в см;
- Ширина объекта (карты), в см;
- Масштаб карты;
- Мировая зона карты;
- Название карты, атласа от издателя;
- Тип публикации;
- Коллекция, в которой в данное время хранится данная конкретная карта.

Таким образом, читатель, исследователь имеет в своем распоряжении все параметры конкретной карты.

Далее идут полные выходные данные карты, параметры карты в виде табличных данных, что является важным для дальнейшего научного изучения, ссылок и цитирования.

Ряд карт, в особенности XVI-XVII веков,

содержат авторские подробные описания-дескрипторы к ним, комментарии, в которых описаны интересные сведения по карте, ее топонимии, особенности, история появления и написания карты, интересные сведения из жизни и биографии авторов – ученых географов, картографов, путешественников. Также переведены на три языка: казахский, английский, русский все описания создателей карт на латинском языке, живых европейских языках касающиеся Казахского Государства. Они также вводятся впервые.

Целью книги *не является* изучение соответствия картам прошлого, XVI-XIX веков продвинутой технологической современности, поиском и указанию неточностей, ошибок в топонимии в картах ученых, путешественников, географов и картографов того времени, сопоставление с современными границами указанных государств, сравнения карт прошлого с современными геореференсами (данными пространственного местоположения, в том числе цифровыми) и т.п.

Целью книги, как мы указали выше, *является* представление, фиксация и первое введение в научно-исследовательский, культурно-информационный оборот многих из представленных европейских и американских карт, где указано Казахское Государство, для дальнейшего междисциплинарного изучения.

По каждой карте в будущем будут написаны множество научных статей, диссертаций, так как каждая карта – ценнейший письменный источник.

Карты даются в трех видах:

Первый – наиболее зумированный, укрупненный участок карты, где указано собственно Казахское Государство.

Второй – участок карты в контексте региона или континента (в случаях карт мира).

Третий – карта в своем исходном полном виде.

Автор-составитель выбрали наиболее удобный для визуализации сканов и фотокопий карт и атласов крупный формат книги – А3.

В развороте двух страниц карты

получают формат А2, что позволит читателям с большей детализацией рассмотреть и исследовать карту.

Переводы политонимов, кратонимов, этнонимов.

Их мы пишем в оригинале, как они написаны на картах по принципу «как есть». Затем даем их переводы на казахский, английский, русский языки.

В средневековом латинском языке малая латинская буква «S» не писалась как сейчас – «s», а писалась похожей на другую латинскую букву, но без перекрестной черточки – *f*. Поэтому важно правильно читать наименования на картах, где они присутствуют. Важно не ошибаться. Это буква, дающая звук «S».

В переводах наименований Казахского Государства с применением этнонима «Татары» мы переводим их как «Тюрки». Именно так на своих картах называют все тюркоязычные народы европейцы, а позже, вплоть до XX века – американцы. Это является обоснованным, традиционным историко-лингвистическим подходом: это идентичные понятия, отражающие в целом Тюрков как этноязыковую, этнокультурную общность того времени, на обширных пространствах Евразии.

Это правило не одностороннее («Татары – это Тюрки»): действует и при обратном переводе с восточных, ориентальных трудов на европейские языки того времени, где встречается этот этноним («Тюрки – это Татары»). Так, собирательный этноним «Тюрки», европейские исследователи того периода, на протяжении долгого

времени на свои языки переводили как «Татары». К примеру, исторический труд XVII века Абулгази Бахадур хана, в оригинальном названии имеющий этноним «Тюрк»: «Шаджарайи Тюрк ва Могул» («Родословная Тюрков и Моголов») во французском переводе 1871 года идет как «Histoire des Mogols et des Tatares».

Автор благодарит национальные европейские и американские библиотеки, архивы, королевские библиотеки Европы и коллекции за возможность доступа, с которыми работал на протяжении этих лет.

Книга посвящена 30-летию юбилею Суверенитета Казахстана. Автором книга посвящена также любимой Матери – Каныгуль Байзаккызы, которая воспитала меня как патриота и личность, с детства привив огромную любовь к нашей Родине Казахстану и сформировала во мне привычку к внимательному чтению и исследованиям.

*Мухит-Ардагер Сыдыкназаров
к.ф.н., д.п., лауреат государственной
награды «За вклад в развитие науки
Республики Казахстан»,
главный научный сотрудник,
директор Института современных
исследований
Евразийского национального
университета им. Л. Гумилева,
профессор Института дипломатии
Академии государственного
управления при Президенте
Республики Казахстан.*

НАУРЫЗ МЕРЕКЕСІНІҢ ТАРИХЫ МЕН ТАҒЫЛЫМЫ (ИРАН ЕЛІНІҢ ТӘЖІРИБЕСІ БОЙЫНША)

Бүгінде Наурыз мерекесін Шығыс елдерінің басым көпшілігі тойлайды. Наурыздың исламға қатысы болмаса да көптеген мұсылман елдерінде, мұсылман халықтары арасында кең тараған. Мәселен, Наурыз мемлекеттік деңгейде Албания, Әзірбайжан, Грузия, Иран, Қазақстан, Қырғызстан, Македония, Тәжікстан, Түрікменстан, Түркия, Өзбекстан және басқа елдерде тойланады. Оны сондай-ақ Татарстан мен Башқұртстан сынды Ресей аймақтарында, Қытайдың, Үндістанның, Ирактың жеке аймақтарында атап өтіледі. Қазақ халқы да Наурыз мерекесін айрықша бағалап, оны жыл сайын тойлап отыруды дәстүрге айландырған.

Кең таралған Наурыз мейрамының бастауы мен тарихына үңілер болсақ зороастризм мемлекеттік діні болған парсы елінің ежелгі тарихына тірелеміз. Зороастризмнің «Авеста» қасиетті

кітабында Новруз мерекесі туралы айтылған. Авестаның іліміне сәйкес, адамдар әр көктемде жердегі тіршіліктің пайда болуын атап өтуі керек. Парсы деректері бойынша, Наурыз мейрамы біздің дәуірімізге дейінгі 550-330 жылдар шамасында, яғни осыдан 2500 жылдай бұрын Ахеменидтер династиясы кезінде тойланған. Зороастризмді ұстанушылар үшін жаңа жылдың келуін көңілді тойлау адамзаттың шүбәсіз міндеті, әлемдік қараңғылықпен, зұлымдықпен күресудің күшті қаруы, маңызды сәті болды. Ертеде отқа табынушылардың мейрамы болған Наурыз бірнеше ғасырлар бұрын өзінің діни мәнін жоғалтып, шын мәнінде көктемгі жаңару мен табиғаттың оянатын мерекесіне, халық үшін жаңару мен шабыт, ынтымақ пен бірігу мерекесіне айналды.

Иранның бай мәдениетінде зороастрийлерден мұра ретінде ерекше қамқорлықпен сақталып қалған мерекенің бірі – Наурыз мерекесі. Наурыз сөзі – парсы тіліндегі «ноу» (жаңа) және «руз» (күн) сөздерінің қосындысы ретінде, «жаңа күн» мағынасын береді. Наурыз – ирандық күнтізбе бойынша жыл басталатын күн, көктемнің астрономиялық басы, көктемгі күн мен түннің теңелу уақыты. Ирандықтар минутына дейін есептелген жыл басының дәл уақытын «сал тахвил» деп атайды. Мәселен, биыл 2023 жылдың 21 наурызында Иран күнтізбесі бойынша 1 фарвардиннің 00.54 минутында ирандықтар 1402 жылды қарсы алатын болады.

Наурыз тамырын өте ежелгі кезеңнен алатындықтан, оның тарихы мифтік, тіпті ертегілік сипатта қабылданады. Қазіргі Иранда Наурызға дайындық күндерін қоспағанда, жаңа жыл келгеннен кейінгі мерекелік іс-шаралар 13 күн бойы жалғасады. Халықтық шараларға тоқталар болсақ, Наурыз мерекесінен бірнеше күн бұрын, Иран қалаларының алаңдары мен көшелерінде Наурыз мейрамының келуінің хабаршылары ретінде «аму

Ноуруз» немесе «Хаджи Ноуруз» атты адамдар шығады. Олар ерекше дәстүрлі қызыл түсті киім, бастарына үшкір бас киім киеді, беттеріне қара түсті май жағады. Осылайша қолдарына сыбызғы алып көшелер мен алаңдарда Наурыз келуі жайлы хабар беріп, өлең оқып, ән салады.

Наурыздан бір апта бұрын барлық үйлерде арнайы көктемгі тазалық – «Хане текани» өткізіледі, үй іші міндетті түрде тазартылады, кілем, паластар, перделер жуылады, үй ағартылады, тұрмысқа қажетті жаңа заттар сатып алынады. «Үйді қағып-сілку» мереке алдындағы тазалау ғана емес, бұл көктемнің, тазалық пен жаңару уақытының символы. Бұл іске барлық отбасы мүшелері қатыстырылады, себебі осындай жұмыстар жақындардың бір-бірімен одан да тату, бауырмал болуына ықпал етеді.

Иран базарларының ерекше жандануы осы мереке қарсаңына сай келеді. Мейрамнан екі апта бұрын халық жаппай сауда жасауға кіріседі. Бұл күндері базар, дүкен сияқты сауда орындары кілем, палас, аяқ киім, тәтті тағамдар, жеміс-жидек, боялған жұмыртқа, қызыл балық сияқты мерекеге қажетті бұйымдарға толы болады. Одан өзге үй қожайындары – Наурыз күндері үйіне қонаққа келетін балаларға арнап банктен ұсталмаған жаңа ақша қағаздарын алады. Банктер де үлкен мейрамға арнайы дайындалып, барлық қызметкерлер жалақыларын жаңа банкноттармен береді.

«Сабзе» – бидайдың немесе жасымықтың жасыл өскіндері – өмірдің, көктемгі жаңаруының символы, мерекенің ажырамас атрибуты саналады. Наурыз басталғанға дейін екі-үш апта бұрын арнайы дәндер дайындалып, денсаулық, бақыт пен амандық тілей отырып, олар сумен толтырылған таяз қыш ыдысқа салынады. Наурызға қарай «сабзе» жақсы өсіп шығады. Өскіндер қызыл лентамен байланып, жаңа жылдық дастарханға «хафт син» элементтерінің бірі ретінде қойылады да үйде жаңа жылдың 13-күніне дейін сақталады.

Наурызға байланысты көне дәстүрдің бірі ол – «хафт син» (жеті «син» әрпі) дастарханның дайындалуы. Әр әулет өз үйінің ең жақсы бөлмесіне дастархан

дайындайды. Дастархан үстінде міндетті түрде басқа мәзірден өзге «син» әрпінен басталатын жеті элемент болуы қажет, олар: сир (сарымсақ), сиб (алма), сабзе (жасыл өскін), сенджед (шығыз жиде), серке (уксус), саману (пудинг), сомағ (сумах). Бұдан өзге дастархан үстіне Құран, айна, шырақ, жұмыртқа, алтын балық, анар, нан қойылуы қажет. Мерекелік үстелді безендіретін заттардың әрқайсысы символдық мағынаға ие.

Ирандықтар ескі жылдың соңғы аптасының сейсенбіден сәрсенбіге қараған түнін «чахар шанбе сури» деп атап, ерекше тойлап өтеді. Бұл күнге арнайы көже – «Ош Чахаршамбе Сури» әзірленіп, тәтті дәм жасалынады, туған-туысқандар шақырылады. Бұл күні көженің бір бөлігін кедейлерге тарату дәстүрі бар. Бұл дәстүрдің маңызды бөлігі от жағылып, отбасы мүшелерінің оттан секіруінде. Ондағы негізгі сенім, барлық жамандық пен дерт отқа жанып кетеді де, адам қасиетті қызыл оттан денсаулық пен жақсылық алады. Сонымен қатар, аптаның соңғы бейсенбісінде туысқандар бейіт басына жиналып, қайтыс болған адам үшін Алладан медет сұрайды.

Наурыз мерекесі қарсаңында араз адамдар өкпелерін ұмытып, қайта табысады, қарыздарын қайтарып Жаңа жылға ерекше дайындықпен аяқ басуға тырысады.

Осылайша, жаңа жыл келуіне бірнеше минут қалған уақытта отбасы мүшелері жаңа киімдерін киіп, «хафт син» дастарханы басына жиналады. Үй иесі қасиетті Құраннан бірнеше аят оқиды. Бұл күні алыстағы барлық отбасы мүшелері дастархан басына жиналуға тырысады. Жаңа жыл келген дәл уақыт радио, теледидар арқылы жария етіледі де, «накоре» атты музыкалық аспапта ежелгі әуен орындалады. Жаңа жыл келген алғашқы сәттен әулет мүшелері жаңа жылдың табысты болуын тілеп, жақсы тілектер айтады, бір бірін құшақтап, беттерінен сүйеді. Ата-аналар балаларына мерекелік сыйлықтар береді. Көбіне бұл сыйлықтар, ақша немесе алтын монета түрінде табыс етіледі. Сыйлық беру мен сыйлық алу Наурыз мерекесінің негізгі дәстүрі саналады. Мейрамның алғашқы

күнінен-ақ кездесулер мен қонаққа бару рәсімі басталады. Ең алдымен ата-ана үйіне, жасы үлкен туысқандар үйіне, кейінірек басқа туысқандар, достар, қызметкерлер үйіне құттықтап кіру абзал.

Наурыз мерекесінде барша халық қуанышты болсын деген ниетпен ауқатты адамдар мұқтаж отбасыларға көмек көрсетуге тырысады. Кез келген адам қалауынша таныстарына, зәру адамдарға немесе алдын ала банктегі есеп нөмірі жарияланған орындарға қаражат бөле алады. Қоғамдық орындарда арнайы сыйлық пен ақша жинастырылады. Бұл шаралар Иранда «Қайырымдылық мерекесі» деп те аталады. Одан жиналған ақша жетімдер үйі, интернат, кәрілер үйі, мұқтаж отбасылар, қаражаты аз студенттер мен оқушылар сияқты орындарға беріледі.

Жаңа жыл мерекесінің тағы бір негізгі іс-шарасы «сиздах бе дар» (он үші – үйден тыс) деп аталады. Зороастризм мифологиясы бойынша 13 санының жағымсыз деп саналуына байланысты, фарвардин айының, яғни жылдың алғашқы айының 13-күнін жұрт үйден, қаладан тысқары өткізеді. Бұл күні таңертең адамдар арнайы дайындықпен жақындары немесе көршілерімен жиналып қала сыртына немесе демалыс орындарына шығады. Әңгіме айтып, тамақ жеп, қыздар болашақтарына тілек

айтып, бал ашады. Дем алып болған соң, үйлерінде арнайы бидай, бұршақтан өсірілген өскіндерін су ағатын арық пен жылғаларға тастап, кешкісін үйлеріне оралады.

Иранда фарвардин айының 1-нен 4-не дейінгі күндер және 13 барлық мемлекеттік мекемелер үшін демалыс күндері саналады. Ал, мектеп және басқа да оқу орындары 1-нен 13-фарвардинге дейін демалыста болады.

Наурыз дәстүрлері діні мен сеніміне қарамастан оңтүстіктегі Парсы шығанағынан солтүстіктегі Каспий теңізі жағалауына дейінгі барлық ирандықтарды біріктіріп келеді.

Ежелгі заманнан бері иудаизм, христиан және ислам діндерін ұстанатын көптеген халықтардың арасында тамыр жайып, Наурызды тойлау дәстүрлері кең таралып жалғасып келеді. Наурыздың ежелгі әдет-ғұрыптары бізді өткен өркениетпен біріктіріп қана қоймай, өткен, қазіргі және болашақ арасындағы «алтын көпір» болып табылады. Жасай бер Әзиз Наурыз! Құтты қадамың барша халыққа ынтымақ, бейбіт өмір, өркендеу мен молшылық алып келсін!

*Әбішева Мадина Мағазқызы, т.ғ.к.,
Конфессияаралық және
өркениетаралық диалогты ілгерілету
Департаментінің бас консультанты*

АНАЛИТИКА

ИНТЕРНЕТ-РЕКРУТИНГ: КАК КАЗАХСТАНЦЫ УХОДЯТ В ДЕСТРУКТИВНЫЕ ТЕЧЕНИЯ

Сегодня никто не представляет свою жизнь без собственных аккаунтов и видеоканалов социальных сетей, вся текущая личная жизнь, образовательная, познавательная происходит только благодаря к подключению к Интернету. Однако помимо положительных аспектов соцсети имеется ряд негативных нюансов, которые стали причиной вовлечения молодежи в ряды деструктивных религиозных течений, в т.ч. привели к совершению противоправных действий против общества и государства в целом.

Изучение потребностей молодежи

В настоящее время социальные сети содержат большой массив информации об идеологии и деятельности различных религиозных течений. Однако как показывает мониторинг и изучение религиозных материалов, в большей степени в Интернете представлены аккаунты и каналы деструктивных и псевдорелигиозных течений и радикальных организаций. Причиной этому является высокая заинтересованность деструктивных религиозных течений (далее – ДРТ) в рекрутинге и привлечении в свои ряды наибольшего количества новых неофитов, с целью извлечения разных выгод, от финансовых до трудовых повинностей. Поэтому ДРТ посредством использования различных информационных инструментов изучают потребности разных социальных групп населения и создают тот неповторимый, красочный религиозный контент, который интересен, доступен и понятен всем.

Чем вызван интерес к религии посредством соцсетей

Выбор источника религиозных знаний в пользу Интернета очевиден. Преимуществами сети являются удобство в поиске всевозможной информации,

прослушивания в т.ч. просмотра через видео. Однако необходимо понимать, что не вся информация, размещаемая в Интернете, достоверна, за исключением материалов, размещаемых традиционными конфессиями. Отличить достоверное от искаженного может только человек, имеющий соответствующее теологическое/религиозное образование, поэтому большинство людей, попадающих в сети деструктивных течений, в большинстве случаев — это люди, которые не обладают соответствующими знаниями либо те, кто только начал интересоваться азами религии. Именно так работают вербовщики религиозных течений, создавая различные группы и каналы для тех, кто интересуется основами религии. К примеру, для пользователей кто начал изучать основы ислама, в сети достаточно групп и сообществ, которые носят завуалированный характер, имеют соответствующие названия. К примеру, «Расскажи мне об исламе», «Познание ислама», «Любовь в Исламе», «Дневник мусульманки», «Пайдалы насихат», «Аль Нур» и т.д.

Подписка на деструктивные паблики

Так, подписываясь на сомнительные религиозные паблики в социальных сетях, они становятся потребителями искаженного контента, в результате чего, они постепенно радикализируются, несколько не сомневаясь в достоверности материалов.

Радикализация пользователей происходит постепенно, по мере потребления искаженных религиозных знаний, все больше подписываясь на партнерские паблики ДРТ в т.ч. на паблики содержащие призывы к совершению противоправных действий по отношению к представителям других

религий и т.д. В виду увеличения подобных подписок наших казахстанцев, в том числе, жителей нашей области на радикальные группы и каналы социальных сетей, мы организовали работу по выявлению и информированию их о подобных случаях. В 2021 году в результате мониторинга выявлена подписка 4 239 жителей Мангистауской области на деструктивные религиозные паблики в социальной сети ВКонтакте, в результате информирования, они покинули указанные группы, 15 пользователей привлечены к административным наказаниям за распространение противоправных материалов. За 11 месяцев текущего года 10 402 аккаунтам в ВКонтакте направлена уведомление о наличии подписки на деструктивные паблики, 10 402 закрытым аккаунтам предложена «дружба», 1129 аккаунтам совершено звонки и 1379 лицам направлено уведомление. В результате проведенной информационной работы 4089 аккаунтов отказались от подписок на деструктивные сообщества. Также на постоянной основе ведется работы по выявлению пользователей, распространяющих противоправные материалы в сети, в настоящее время 10 пользователей привлечены к административной ответственности. В I квартале 2022 года начата работа с 2116 аккаунтами, подписанными на 340 сообществ, распространяющих идеологию деструктивных течений в сети Instagram. Так, в результате уведомительной работы с ними, количество групп снизилось до 163, а количество отписавшихся аккаунтов составило 1881. Данная работа будет продолжена. Кроме того, в результате мониторинга интернет-пространства выявлено и направлено на блокировку 4 203 страницы социальных сетей, распространяющих материалы противоправного характера. Подобная предупредительная работа показала свою эффективность, многие пользователи

при предупреждении о подписках на сомнительные или псевдоисламские сообщества и каналы отписываются.

Как правильно постигать религию

Изучение религии не имеет по сути негатива, настоящая религия учит человека человечности, уважению всего живого, однако другой случай, когда пользователи постигают псевдорелигиозную идеологию, которая приводит на путь в никуда. Необходимо понимать, что поиск информации о религии в социальных сетях зачастую грозит опасностью попадания в ловушки вербовщиков радикальных религиозных течений и возможным нарушением законодательства РК. Поэтому при поиске религиозной информации нужно быть крайне избирательным, особенно в Интернете, во избежание подобных случаев необходимо соблюдать следующее: во-первых, брать информацию с официальных интернет-ресурсов религиозных объединений, которые также представлены на площадках популярных социальных сетей; во-вторых, достоверную информацию доступнее получать посредством посещения курсов изучения арабского языка и Корана при мечетях области, благо у нас много хороших устазов; в-третьих, сторониться сомнительных исламских каналов в социальных сетях ВКонтакте и Instagram, которые зачастую являются псевдоисламскими. В случае возникновения любых вопросов касательно религии Вы также можете всегда связаться с Центром изучения религий Мангистауской области.

*Руководитель Отдела по связям
с религиозными объединениями и
организации контртеррористической
пропаганды Управления по делам
религий Мангистауской области
Асет Нуров.*

<https://kazislam.kz/internet-rekruting-kak-kazahstancy-uhodyat-v-destruktivnye-techeniya/>

ДӘСТҮРІНДІ САҚТАУ – ЕЛДІГІНДІ САТПАУ

Салт-дәстүр ұлт үшін ғасырдан-ғасырға созылған жазылмаған дала заңы, сол ұлттың географиялық, климаттық ортасына сай қалыптасқан рухани әрі мәдени өмірінің негізгі бөлігі. Салт-дәстүр ұлттың ұзақ уақыт бойы заман талабына сай дамып, өмірлік тәжірибелермен толықтырылған, әрі ұлт ретінде өзін сақтап қалуы үшін қажетті рухани институт ретінде қалыптасқан өмірлік заңдылықтар мен ережелер жиыны. Бұл талаптар мен ережелер қазақтың ұлттық салт-дәстүрлерінің өн-бойынан халықтың қуанышы мен қайғысын, білімі мен мәдениетін, тәрбиесі мен тағылымын, ұлттық болмысы мен бітімін, өткені мен бүгінін, тіптен келешегін де берік ұстағандығын озық салт-дәстүрлеріне қарап елестетуге болады. Біз ең әуелі кез келген ұлттық салт-дәстүр мен әдет-ғұрыптың астарына үңілер болсақ, барлығында ұлттың ұлт болуы үшін қызмет ететін ерекше бір пайдалы функция жатқанын көреміз. Сәби өмірге келген сәттен бастап шілдехана өткізу, бесікке салу, азан шақырып ат қою, тұсау кесу, сүндет той, тоқымқағары мен тілашары, тай үйретіп, тақпақ айтып, домбыра шертіп, өлең айтқаны, айтыстарға қатысып жұрттың айызын

қандырғанына дейін, тіптен қыз балаға тән құда түсу мен сырға салудың, келін түсіріп, беташар жасаудың, ата-аналарға, үлкендерге жас келіндердің иіліп сәлем салуының, жігіттердің амандасқанда басын иіп, кеудесіне қолын қойып сәлем беруі, келіндердің қайын жұртының жасы үлкен, кіші болсын барлығының атын тергеп, оларды тура атын айтпай, өзі ең жақсы көретін атаулармен шақыруының астарында адам баласына ең керекті аса зор әдептіліктің асқар шыңы тұрса, әрбір адамның жасына, жынысына, ортасына, жұмысына, руына қарай кербездігі мен дала гүлдеріндей түрлі-түсті киімдері, таққан әсем бұйымдары мен ұлттық киімдерінің оюлары, бәрі-бәрі ешбір дінге, ешбір мазхабқа, ешбір қоғамдық заңдылыққа қайшы келер тұстары жоқ. Алла Тағала қасиетті Құранда намазды бір тілде оқуды әмір еткенімен бір тілде дұға етуді, бір тілде қарым-қатынас жасап, бір тілде сөйлеуді, бір киіммен, бір дәстүрмен өмір сүруді әмір етпеген. Ол туралы Пайғамбар (с.а.с.) бір хадисінде былай дейді: «Шын мәнінде, Алла Тағала сендердің сыртқы дене-бітімдеріңе не түр-тұрпаттарыңа емес, жүректерің мен амалдарыңа қарайды», – деген. Хадистен Алла Тағалаға сүйікті құл болу бір ұлттың

киімі мен дәстүрінің керемет немесе нашарлығына байланысты емес екендігін көре аламыз. Мәселе салт-дәстүрді заман талабына сай дұрыс дін мен ділге, ғылым мен білімге қызмет еттіре алуда екен. Қазақ ұлтының қай қырынан қарасақ та, ислам дінінің шариғат талаптарына сай келмейтін ешқандай бір салты мен дәстүрі жоқ. Қандай да бір салт пен дәстүрдің түбірін қазбаласақ, Құранның аяттарының үкімі мен Пайғамбардың (с.а.с) хадисі немесе сүннеті шығатыны белгілі. Ендеше қазақ ұлтын бір дене деп елестетсек, ұлттық салт-дәстүрлеріміз – адам жаны сияқты, оның рухани күші. Қанша жерден дене мықты, күшті, қуатты, қарны тоқ болғанымен оны басқарып, әрекетке келтіретін рухы сау болмаса, ауру дененің мықты болғанынан не пайда? Тура осындай қазіргі заманда өзін қазақ санайтын, ақшалы, қайратты, күшті, мансабы жоғары адамдар болуы мүмкін, алайда өн-бойларында қазақы болмысты титтей де белгісі жоқ, ұлттық дәстүрдің не екенін білмегені былай тұрсын, оған мұрнын шүйіріп қарайтындар бой көрсете бастады. «Тегін білмеу тексіздіктің белгісі» деп қараған бабалар тәмсіліне жүгінер болсақ, өз ұлтының тегі мен тарихын, өткені мен бүгініне көз жүгіртіп, заман көшіне сай ұлттық құндылықтарға ие бола

алған адам ғана өз ұлтын мақтаныш тұта алады, болмаса Б. Момышұлының сөзімен айтқанда «Өз ұлтын сыйламау және оны мақтаныш етпеу – сатқындық», – дегендей, мейлі ғылым немесе дін жағынан, немесе ақша мен атақ жағынан жетістікке жетсе де, бәрібір өз халқының ұлттық құндылықтарын сыйламаса, білмесе, оны мақтаныш етіп, әлеуметтік өмірде оны қолданбаса, ол ұлттың тілімен сөйлеп, ділімен жүрмесе, оны сол ұлттың өкілі деп қараудың өзі асығыстық.

Қазіргі адамзат баласына, әсіресе қазақ ұлтына заман көшіне ұлттық болмысымызды жоғалтпай ілесудің жалғыз жолы – ұлттық құндылықтарымыз болып саналатын салт-дәстүрлерімізді алтындай қадірлеп, адамзат қоғамының дамуына интеграцияға түсуіміз керек. Егер керісінше дәстүрімізді менсінбей, өзгенің тозығын озық санап, соларға еліктеп, барымызға қанағат етпесек, бөтен бір халықтың құрамына біртіндеп сіңіп, жұтылып кету қауіпіне ұшырап, ұлттық ерекшелігімізден жұрдай болған дүбара бір халық боларымыз белгілі.

А. СЕЙДУӘЛІ, теолог маман

<https://kazislam.kz/dasturdi-satpau-eldigingdi-saqtau/>

WOMEN MORE RELIGIOUS THAN MEN? IT'S A MYTH

It is true for almost all churches. Attendees are more often female than male. In addition, mothers take more responsibility for the religious education of children than fathers. Yet, it is a myth that women would be more religious, Dutch daily *Nederlands Dagblad* concludes in an analysis.

Women pray more often than men, read more in the Bible and are more often member of a church, the *Nederlands Dagblad* points out. In the Western world, about 60 per cent of churchgoers is female. And this is not new; in the first Christian churches, women played an important role.

They are indeed more faithful than men, the *Nederlands Dagblad* concludes. Women are more open to the spiritual and find it easier to entrust themselves to God. Men think more often that they need to be independent. In addition, some say that many churches have become more and more female. Some men would leave the church because they would not like to see a woman on the pulpit.

Social activities

Yet the question remains whether women like going to church better than

men. According to the analysis of the *Nederlands Dagblad*, it may also have to do with social expectations that differ for men and women. "Many church activities have to do with children, and women still have the largest responsibility in childcare", the Dutch daily writes. In addition, women are expected to act more social than men. Thus, it is harder for them to withdraw from social activities. If one would take into account all these factors, it seems that women may actually not be much more religious than men, the American theologian Laura Robinson says.

Dutch research concluded in 2019 that there are three reasons why women participate more often in church activities than men. All three have nothing to do with personal faith. The first reason is that women have more health problems on average than men. That would explain why they find it not as difficult to entrust themselves to others. Furthermore, they would avoid risks more than men. They may see the church as something that might be good for something in any case. Lastly, women are more likely to care for others and thus help out with church activities.

Relevant

The *Nederlands Dagblad* concludes that men leave the church first when they do not see it as relevant anymore. Women stay longer, but not because they have more faith. "Not that they care so much, but more because they are used to being social and waiting till things go over again", the newspaper writes.

<https://cne.news/article/2692-women-more-religious-than-men-it-s-a-myth>

ДӘСТҮР ЖӘНЕ ДІН

САЛТ-ДӘСТҮР – МӘДЕНИЕТТІҢ БАЙЛЫҒЫ

сурет bilimdiler.kz порталынан

сурет <http://ernur.kz/> порталынан

Салт-дәстүр – әр ұлттың, халықтың діні мен сеніміне, тұрмыс-тіршілігіне, ұлттық құрылым ерекшелігіне сәйкес ғасырлар бойы жинақталып, өмірдің өзі туғызған ғұрыптардың жиынтығы; қауым мен қоғамда қалыптасқан мінез-құлықтың үлгілері. Күнделікті қолданыста бір мәдени топты екіншісінен айыратын және бейресми жолмен реттейтін қабылданған мінез-құлық ережесіне немесе әлеуметтік әрекеттерді жөнге келтіретін терминге жатады. Салт-дәстүр ұлт үшін өмір сүру қағидасы, қоғам заңы болып негізделіп, сана, тағылым, тәрбие, тіршілік ережесі ретінде ел зердесіне рухани байлық – өнеге тәжірибесін құраған. Бұл талаптар мен ережелерді халық бұлжытпай орындаумен бірге оны құрметтемеген, сақтамаған адамдарды сол заң негізінде жазалап та отырған.

Өткен заманда қазақ қоғамы үшін салт-дәстүр бұлжымас заң рөлін атқарды. Мысалы, той, наурыз көже, қыз ұзату, қонағасы, шашу, ерулік ата салты болып саналады. Салт-дәстүрдің ел арасындағы тәлімдік, тәрбиелік, халықтық мәні зор. Халықтың атадан балаға көшіп, дамып отыратын тарихи-әлеуметтік, мәдени-тұрмыстық, кәсіптік, салт-сана, мінез-құлық, тәлім-тәрбие және рухани іс-

әрекетінің көрінісі дәстүр арқылы танылады. Салт-дәстүр байлығы – мәдениеттің байлығы. Мысалы, ата-ананы, үлкенді құрметтеу, байғазы, көрімдік, сүйінші, кәде сұрау, сәлем беру, ат тергеу, құрдастық қалжың, т.б. салт-дәстүрге жатады. Қазақ халқы салт-дәстүрге бай.

Бүгін салт-дәстүр аясында қалыптасқан мейрамдардың бірі Көрісу күніне және Наурыз мейрамына тоқталып өтейік.

14 Наурыз кезінде ұмытылып барып, соңғы жылдары ұлықталап жатқан мерекелердің бірі - Көрісу күні. Бұл мерекенің қазір қайта жаңғырып жатқан көріп отырмыз. Ұлыстың ұлы күні Наурыз мейрамының мерейлі бастауы ретінде тойланатын бұл күнді кей жерлерде «амал» деп те атайды.

Көрісу күні – ескі жылдан жаңа жылға аман жеткен қуаныштың, ағайынның арасына сыйластықты дарытатын ынтымақ пен бірліктің, татулықтың мерекесі. Қар еріп, жер жіби бастағанда, шеті мен шегі жоқ сайын далада тарыдай шашылған халық туған-туысын, жақын-жуығын іздеп, бір-бірімен сағына көрісетін болған. Өкпе-реніштері болса кешіріп, араздықты ұмытып, әрбір жанға амандық-саулық, құт-береке тілеп, Жаңа жылды ақ пейілмен бастаған.

Бұл күні таң атысымен, мерекені асыға күтіп отырған әрбір отбасы ұлттық тағамдардан дастархан жаяды. Елдің кішілері үлкендерге арнайы барып сәлем беріп, құшақтасып көрісіп, мерекемен құттықтайды. Ал үлкендер жағы да мерекемен құттықтап, бата-тілектерін білдіреді. «Жаңа жасың құтты болсын!», «Жыл басы – Наурыз мерекесі құт-береке әкелсін!», «Алла елімізді тыныш, ұрпақтарымызды аман етсін!», «Ғұмырлы болайық!» деген сынды ақжарма тілектерін жаудырады.

Көне салт-дәстүрлеріміз бен әдет-ғұрыптарымыздың ішінен халқымыз үшін ең қадірлісі, рухани, мәдени және адамгершілік тұрғыдан құндысы ғана желісі үзілмей, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып отырған. Сондай қымбат қазыналарымыздың бірі – Наурыз мерекесі. Наурыз – бүкілхалықтық мейрам, Ұлыстың ұлы күні. Халқымыз Наурыз мерекесін айрықша бағалап, оны ерекше тойлауды салт-дәстүрге айландырған.

Наурызда қыс өтіп, көктем жетеді. Қыс бойы ақ көрпеге оранып «өліп» жатқан табиғаттың, жанды-жансыздың тірілуі кімнің болса да көңіліне шаттық беретіні анық. Қыстың өтіп, жаздың жетуіне қазақтан артық қуанатын ел болмаған, өйткені тіршіліктерінің тірегі кәсібі болса, қазақтың шаруасы тікелей табиғатқа тәуелді мал шаруашылығы екені белгілі. Өнері, кәсібі, зауыты, фабрикасы бар елдер қыстың қысымын қазақтай көрмейді. Табиғаттың тылсым сырларына, жаңа айдың қалай туғанына дейін ерекше мән береді.

Наурыз мерекесі 1991 жылы, 15 наурызда Қазақ СР Президентінің қаулысымен мемлекеттік мәртебеге ие болды. Елбасы наурыз айының 22 жұлдызын «Наурыз

мейрамы» деп жариялады. Ал 2009 жылдың 24 сәуірінде наурыз айының 21, 22, 23 күндеріне «Наурыз мейрамы» деген мәртебе берді.

Тәуелсіздігімізді алғаннан бері Наурыз мерекесі барлық қалаларда, облыс, аудан орталықтарында, ауылдарда бүкілхалықтық мейрам ретінде мемлекеттік деңгейде тойланып келеді. Халықтың санасында орныққан қасиетті күнді қайта жаңғырту – өткенімізге оралтып, өшкенімізді қайта жаңғыртуға негіз болды.

Наурыз мерекесіне ерекше даярланатын халқымыз үйдің іші-сыртына дейін тазалап, таза киімдерін киіп, мол дастарқан жасаған. Бұл – жыл бойы жақсылық пен молшылық болсын деген игі ниеттен туындайды. Табиғатпен байланыс – адамзат қоғамының түпқазығы. Бұл күні бұлақтардың көзі ашылып, ағаштар отырғызылған. Наурыз – достық, еңбек, бейбітшілік мерекесі. Ұлыстың ұлы күні адамдар ескі ренішін ұмытып, жыл басын татулықпен, бірлікпен бастаған. Ескі жылдың ренішін жаңа жылға ұластырмай, бір-біріне жақсылық тілеген.

Халқымыз жаңа жылға ертеден дайындалатын, қысқы соғымның әбден сүрленген қадірлі мүшелерін осы күнге арнайы сақтаған. Ас атасы – нан, нан атасы – дән болғандықтан, Наурыз дастарқанының басты дәмі наурызкөже жеті түрлі дәннен дайындалған. Дастарқан басында үлкендердің ықыласты тілегі айтылып, жастарға бата берілген.

Дәстүр бойынша Наурызда айтыс өткізілген, оның негізгі тақырыбы – жақсылық пен жамандық, жаз бен қыс, күн мен түн болған. Сонымен қатар, жастар алтыбақан жанында «Көкпар», «Бәйге», «Қыз қуу» «Жамбы ату» секілді ұлттық ойындар ойнап, Наурыздың көрігін қыздыра түседі. Көңілді өткен Наурыз күнгі қызықтар әр адамның есінде көпке дейін сақталып, онда айтылған ізгі тілектер жанға жылу сыйлайтын. Жүректер жылуын таратқан көктем сыйы Наурыз – көпұлтты еліміздің бірлесе тойлайтын достық мерекесі.

*Құдайберген Мөлдір
Ұйымдастыру-имидждік жұмыс және
хаттама департаментінің консультанты*

ВАЖНЫЕ МЕССЕДЖИ VII СЪЕЗДА ЛИДЕРОВ МИРОВЫХ И ТРАДИЦИОННЫХ РЕЛИГИЙ

«В настоящее время в Казахстане в гармонии и согласии живут представители более 100 этносов, свободно действуют около 4 000 религиозных объединений, представляющих 18 конфессий. Мы считаем, что это наше бесценное богатство и неотъемлемое преимущество. Проведение Съезда является важной частью политики Казахстана, нацеленной на укрепление диалога и сотрудничества как в нашей стране, так и во всем мире. Декларации, принятые на всех предыдущих форумах, неизменно осуждали радикализм, насилие и конфликты, какими бы идеями они ни прикрывались. В современных сложных реалиях крайне важно, что религиозные лидеры, сидя за одним столом, демонстрируют всему миру пример доброй воли, преодолевающей любые разногласия. В этом, на мой взгляд, состоит главная миссия и особенность нашего Съезда» – КАСЫМ-ЖОМАРТ КЕМЕЛЕВИЧ ТОКАЕВ, Президент Республики Казахстан

«Перед нами еще одна последняя проблема - защитить наш общий дом. В виду серьезных климатических изменений мы должны беречь его, сохранить его для будущих поколений. Абай пишет: «Землю очень искусно красит Творец. Дарит свет. В благодать наших теплых сердец». Всевышний с нежной заботой украсил наш общий дом. Как можно допускать, чтобы его загрязняли, разрушали, плохо себя вели в нем? Давайте вместе решать и эту проблему» – ПАПА РИМСКИЙ ФРАНЦИСК

«Мы должны быть уверены, что мир между народами – это оливковая ветвь между религиями, и что «религиозное братство» отражает и реализует «всемирное человеческое братство». Ветвь не может существовать, действовать или оказывать влияние без своего Создателя - Бога. Лучший способ начать, на мой взгляд, с возрождения этого братства между учеными и религиозными лидерами, поскольку они наиболее искусны в диагностике моральных и социальных недугов и болезней и лечении их с помощью религии» – ШЕЙХ МУХАММАД АХМЕД АТ-ТАЙЕБ, Верховный Имам Аль-Азхара

В рамках первой секции VII Съезда лидеров мировых и традиционных религий обсуждали тему «Роль религий в укреплении духовных и моральных ценностей в современном мире»

Современный мир в своем динамичном развитии столкнулся с острым ценностным кризисом, проявляющимся в утере позитивных общественных идеалов, приоритете личных интересов перед общественными, разрушении социальных связей, росте девиантных форм социального поведения, потребительском отношении к природе.

В итоге происходит дезинтеграция общества, накапливается негативная социальная энергия, выливающаяся в насильственные конфликты и войны, усиливаются глобальные риски и угрозы, разрыв с тысячелетними духовными традициями.

Дальнейшее развитие этого процесса угрожает самим основам человеческого существования.

Именно поэтому возрастает роль и значение совместного поиска прогрессивным человечеством путей преодоления текущего духовного кризиса и выработки системы мировоззренческих ценностей, обеспечивающей устойчивое и гармоничное развитие обществ и государств в эпоху техногенной глобализации.

Только отказ от бездуховности и насилия на уровне религиозной доктрины, на уровне медийных средств

и на уровне политического действия есть реальная база для выживания в современную эпоху.

Религии отводится существенная роль в формировании и укреплении духовных и нравственных ценностей в современную эпоху, способности находить справедливые ответы на вызовы глобализирующегося мира и противостоять идеологическим атакам со стороны субъектов религиозного радикализма и экстремизма.

Являясь хранителями традиционных морально-нравственных ценностей, особый вклад в формирование нового образа мышления и укрепление духовных основ бытия могут и должны внести религиозные деятели.

Религиозные лидеры должны проявить глобальную ответственность и объединиться для совместного поиска решений существующих проблем.

Со-модераторы секции:

– Халед Акаше, Глава Бюро по вопросам ислама Папского Совета по межрелигиозному диалогу, монсеньор.

– Масум Ясинзай, Ректор Международного Исламского университета Пакистана.

«Я бы хотел обратить внимание на самые важные моменты, которые позволят сосуществовать мирно всем религиям. Первое – вера. Какой бы она ни была, какого бы вероисповедания ни придерживались, главное – это вера, будь то христианство или буддизм, так как вера является основой существования всех людей, всего человечества, основой мирного сосуществования всех нас. Слово «вера» объединяющее, то есть понятие веры объединяет всех верующих» – ХАЛЕД БЕН ХАЛИФА АЛЬ-ХАЛИФА, Председатель Попечительского совета Глобального центра мирного сосуществования Короля Хамада

«Мы считаем, что все люди созданы по образу Божьему, но на самом деле этот образ кажется искаженным. Поэтому мы должны взглянуть на наше человеческое состояние с мужеством и ясностью, чтобы противостоять нашей греховности и подтвердить нашу ответственность за исполнение Божьей воли. Религиозные общины не должны претендовать на более высокое положение в обществе в том смысле, что они якобы обладают священной властью. Мы должны понимать, что смирение является важной добродетелью в мире, который часто гордится тем, что люди могут доминировать. Подлинное смирение выражается не благочестивыми словами, а оно требует мужества, чтобы взглянуть на себя в зеркало, исповедаться и покаяться в своих проступках и быть готовым исправить любой ущерб, который мы, возможно, причинили другим» – УРМАС ВИИЛМАН, Вице-Президент Всемирной Лютеранской Федерации

«Некоторые ученые придерживаются мнения, что в современном мире религия играет меньшую роль, чем в прошлом. Именно поэтому, углубляя и развивая общественную этику, они сталкиваются со многими трудностями. Правда в том, что вопреки подобным взглядам религия в современном мире представлена в более широком и всеобъемлющем виде. Нарастивание

данной тенденции будет способствовать углублению и развитию этики. Это связано с двумя ключевыми моментами. Первый – этика, духовные ценности в современном мире обладают свойствами, придающими ей широкое социальное значение, а сфера их

присутствия и влияния на разных уровнях и позициях общества увеличивается. Второй – религия является ядром жизненной силы, ритмом и ее движениями, основой нравственности и духовности».

«Религия джайнов — древняя религия, проповедующая счастье и развитие всех живых существ. В джайнской философии у каждой души есть потенциал для достижения духовного освобождения. Это очень мощная философия, так как она означает уважение прав и достоинств человека, являющихся неотъемлемой частью нашей веры».

«Для меня большая честь суметь выразить свои чувства и слова перед этим религиозным Съездом. Как представитель джайнской религии и ее древних традиций, я очень горд и рад тому, что такие собрания могут проложить путь к более отзывчивому и объединенному миру. Мы приверженцы межконфессионального принципа. И видя здесь такое разнообразие участников, я уверен в завтрашнем дне» – ЛОКЕШ МУНИ, Глава джайнской религии, Президент-основатель «Ахимса Вишва Бхарти» и Всемирного Центра мира, доктор

«Участие всех людей в международном межрелигиозном диалоге эффективно усиливает нашу приверженность к взаимному сотрудничеству, а также механизм по продвижению ценностей может быть возможным. Межрелигиозный диалог продвигает вклад в согласие между религиями, участие в межрелигиозном диалоге будет скоро глобальным, будет открытым для всех, включая для ученых, философов, а также религиозных деятелей, которые играют важную роль в инициировании и поддержке религиозного согласия».

«Лорд Будда научил нас, что для того чтобы предотвратить войны и конфликты, нам нужны честность, взаимоуважение, регулярные диалоги, нам нужно принять свои различия, разделять свои интересы и распространять доброжелательность, а также нужно приходить к смирению

и примирению, которые являются необходимыми принципами для того, чтобы избегать конфликтов» – ТХИТЬ ДЫК ТХИЕН, Заместитель председателя,

Генеральный Секретарь Совета правления Вьетнамской буддийской сангхи

«Нам нужно признать, что данный межрелигиозный Съезд в стране, где большинство являются мусульманами, Казахстан под лидерством Президента Токаева, является очень аутентичным в своем призвании к продвижению межрелигиозного диалога» – МАРК ШНАЙЕР, Президент НПО «Фонд этнического взаимопонимания», раввин

«Зарождение мировых религий является результатом длительных политических, экономических и культурных отношений между разными странами и народами. Этнические и национальные особенности, принадлежащие древним религиям, были заменены религиозными обобщениями. Геополитический характер буддизма, христианства и ислама привел к тому, что они вышли за национальные границы, распространились на обширных территориях земли, став мировыми религиями» – ЗАМИР КАЖЫ РАКИЕВ, Верховный муфтий, Председатель Духовного управления мусульман Кыргызстана

«В буддизме счастье является основной темой буддийского учения. Будда Шакьямуни описал в Священных писаниях три способа достижения умственного умиротворения – мораль, сосредоточение на медитации и мудрость».

«Религиозные лидеры должны направлять позитивный посыл для укрепления психического и духовного здоровья, благополучия и жизнестойкости посредством индивидуального контакта, соблюдая социальную дистанцию, с помощью социальных и других средств коммуникаций» – СОНГ ЧЖИН, Член Комитета по международным связям Корейского буддийского ордена «Чогие», Руководитель храма Сонгванса в городе Намянгджу

ПЕРСОНА

JO BAILEY WELLS

Short biography

The Rt Revd Dr Jo Bailey Wells was ordained in the first wave of female priests in the Church of England in 1995. She became the first female Dean in 1998, at Clare College at the University of Cambridge – a role where she exercised responsibility in shaping the character and well-being of a diverse community of students, fellows and staff whilst also running the College Chapel with its renowned choral and liturgical life. Thus nurturing deep community as the same time as harnessing wide diversity is in her bones!

Bishop Jo is author of two books on the Old Testament and has been a lecturer of Old Testament and Biblical Theology at Cambridge and at Duke University in North Carolina (2005-2012). There she was founder of the Anglican Episcopal House of Studies at Duke Divinity

School, training future priests and scholars for leadership amidst some of the real tensions emerging between conservatives and liberals within the Anglicanism. Subsequently she moved back to Britain and served as chaplain to the Archbishop of Canterbury, Justin Welby from 2013-2016. As well as supporting his national and international work, she led on his first priority for the renewal of prayer and religious life, which included founding the Community of St Anselm at Lambeth Palace. This is a 'new monastic' community of study, prayer and service to the poor which draws an international, ecumenical group of young people aged 20-35 who commit for 1 or 2 years.

In 2016 she was consecrated as the Bishop of Dorking, the 10th female bishop in the Church of England, serving 170 parishes and over 80 schools in the diocese of Guildford. She has recently moved to a new role as Bishop for Episcopal Ministry in the Anglican Communion, an international role to serve the 850 Anglican bishops around 42 provinces and 165 countries of the Anglican Communion. In reality, this is about functioning across the cultural, theological and economic divides of our world to build community and collaboration.

Bishop Jo holds degrees from the universities of Cambridge, Minnesota and Durham. She is married to Samuel Wells, who is vicar of St Martin-in-the-Fields and author of many books. They have two adult children.

One day in the life of...

My day begins with some personal bible study and then the 'office' of Morning Prayer, which I share with colleagues – whether in-person or on zoom. Our half-hour liturgy is drawn

from the Book of Common Prayer – this is the prayer book originally from the sixteenth century that is adapted and shared by Anglicans all over the world.

Every day was different as Bishop of Dorking but as I look back I probably spent about one day of each week in pastoral meetings with individual priests, listening to them and together listening to God's direction for their work. A second day per week might involve conducting interviews and making new appointments of staff and clergy. A third day each week might be in some of our 180 churches, probably meeting with members of the congregation to shape new vision or explore some particular challenge. Given that the role of bishop is to be a 'teacher of the faith', another day might be spent teaching ordinands (ie future priests), or resourcing clergy in their continuing development, or with primary or secondary school children in a school. We run 83 church schools. Typically I might also spend an average of one day per week on some national or international work on behalf of the archbishop – such as with the Congress of World Leaders in Kazakhstan. Finally, on Sundays I would usually preside

and preach at a different church morning and evening; sometimes these would be services of Confirmation where candidates are affirming their baptismal faith as adults and committing themselves to follow Jesus as his disciples.

In between the 'events' which shape the diary there is always an inbox of email and list of speaking events to prepare for. Saturday has always been a day off, usually spent with my husband and our beautiful dog, if possible outdoors to enjoy some fresh air and exercise. Our children are now grown up and at university, but when they were younger we would also be juggling their activities as well as homework!

I recently left the diocese of Guildford to take up a global role that will change my routine significantly, because I'm likely to spend a lot of time travelling elsewhere in the Anglican Communion. There are 850 bishops worldwide, spread around 165 countries, who meet together every ten years or so at the Lambeth Conference in Canterbury. My job is to follow up on the commitments they made at Lambeth and to sustain the friendships and fellowship that grew. When I'm not travelling I expect

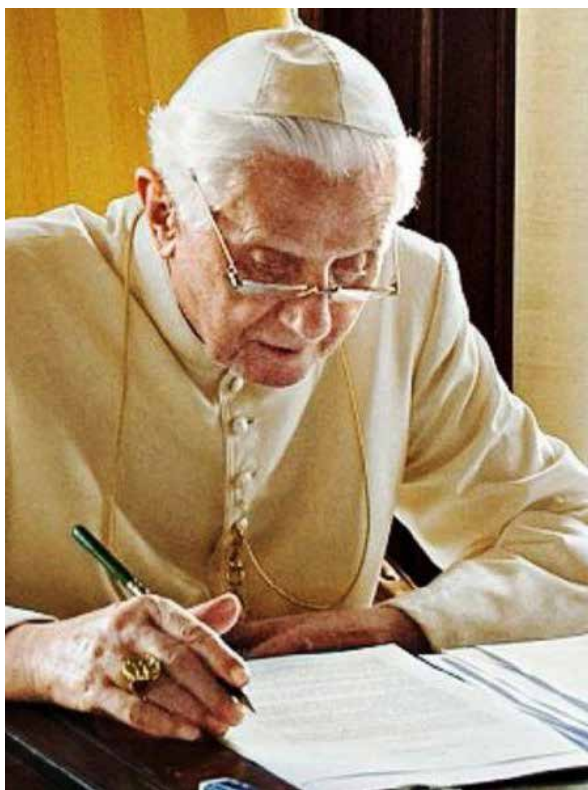

I shall be on zoom instead, based at the Anglican Communion Office in London.

I would sum up my role as a bishop each day as about offering leadership and building community – and all of it after the manner of Jesus and for the sake of his body, the church. Leadership is vital so that we share some ideals and shape a vision to which others can aspire. Community is vital so that we reach beyond ourselves to embrace the diversity of our world, overcoming fear and discovering friendships that out-narrate our polarities. Jesus is the role-model for leadership and he is the cornerstone of true community in the body of Christ, the church.

О СОБЫТИЯХ В МИРЕ

ДУХОВНОЕ ЗАВЕЩАНИЕ БЕНЕДИКТА XVI

В коротком тексте, которым Ватикан поделился с верующими, Бенедикт XVI особо подчеркнул «разумность веры», выразил благодарность Богу, своей семье и друзьям, которые сопровождали его в жизни, попросил молитв о себе и прощения у «всех тех, кого обидел каким-либо образом»

Святой Престол опубликовал Духовное завещание Бенедикта XVI, написанное 29 августа 2006 года, через год и четыре месяца после начала его понтификата. Каждый Папа Римский пишет духовное завещание, которое будет обнародовано только после его смерти. Папа, скончавшийся 31 декабря 2022 г. в возрасте 95 лет, прожил 16 лет

после его составления. Ниже приводится текст завещания, в переводе Vatican News

«Оглядываясь в этот поздний час моей жизни на прожитые десятилетия, я прежде всего вижу, как много у меня причин для благодарности. В первую очередь я благодарю Самого Бога, подателя всякого блага, Который даровал мне жизнь и провёл через различные минуты смятения; Он всегда поддерживал меня, когда я начинал оступаться, и всегда дарил мне заново свет Своего лика. Оглядываясь назад, я вижу и понимаю, что даже тёмные и утомительные участки этого пути были ради моего спасения, и что именно в них Он благополучно направлял меня.

Я благодарю своих родителей, подаривших мне жизнь в тяжёлые времена и ценой больших жертв, своей любовью подготовивших для меня великолепную обитель, которая и донныне ярко освещает все мои дни. Ясная вера моего отца научила нас, детей, верить, и подобно указателю всегда непоколебимо пребывала посреди всех моих научных достижений; глубокое благочестие и великая доброта моей матери – это наследие, за которое я никогда не смогу отблагодарить ей в должной мере. Моя сестра бескорыстно и с нежной заботой помогала мне на протяжении десятилетий; мой брат – благодаря ясности своих суждений, твёрдой решимости и сердечному покою – всегда прокладывал мне путь; без его постоянного предшествования и сопровождения я не смог бы найти верную дорогу.

Я искренне благодарю Бога за многочисленных друзей, мужчин и женщин, которых Он всегда ставил рядом со мной; за сотрудников на

всех этапах моего пути; за учителей и студентов, которых Он мне даровал. С благодарностью вверяю их всех Его благодати. Я хочу поблагодарить Господа за мою прекрасную родину в Баварских Предальпах, в которой я всегда видел восхитительное величие Самого Творца. Я благодарю людей моей родины, ибо в них я всегда мог заново ощутить красоту веры. Я молюсь, дабы наша земля оставалась землёй веры, и прошу вас, дорогие соотечественники: не удаляйтесь от веры. Наконец, я благодарю Бога за всю красоту, которую мне удалось испытать на всех этапах моего пути, но особенно в Риме и в Италии, которая стала моим вторым домом.

Всех, кого я обидел каким-либо образом, от всего сердца прошу прощения.

Сказанное ранее моим соотечественникам я теперь говорю всем, кто в Церкви вверен моему служению: стойте твёрдо в вере! Не дайте себя запутать! Часто кажется, что наука – естественные науки с одной стороны и исторические исследования (особенно экзегеза Священного Писания) с другой – может предоставить неопровержимые результаты, противоречащие католической вере. Я наблюдаю трансформацию естественных наук с давних времён и смог увидеть, как, напротив, кажущиеся

убеждённости против веры исчезают, оказываясь не наукой, а философскими интерпретациями, лишь внешне относящимися к науке; точно так же, с другой стороны, именно в диалоге с естественными науками вера научилась лучше понимать предел объёма своих утверждений, а значит, и собственную специфику. В течение шестидесяти лет я сопровождаю путь богословия, в частности библейских наук, и со сменой разных поколений замечал, как тезисы, казавшиеся незыблемыми, рушатся, оказываясь лишь гипотезами: поколение либералов (Гарнак, Юлихер и др.), поколение экзистенциалистов (Бульман и др.), поколение марксистов. Я видел и продолжаю видеть, как из клубка гипотез возникала и вновь возникает разумность веры. Иисус Христос воистину есть путь, истина и жизнь – и Церковь, со всеми её недостатками, есть воистину Его тело.

Наконец, я смиренно прошу: помолитесь обо мне, дабы Господь, несмотря на все мои грехи и недостатки, принял меня в вечные обители. Обо всех, вверенных мне людях, изо дня в день возносятся мои сердечные молитвы».

Бенедикт XVI
Католическая информационная
служба Центральной Азии

<https://catholic-kazakhstan.org/duhovnoe-zaveshhanie-benedikta-xvi/>

В АЗЕРБАЙДЖАНЕ ЖЕНЩИНЫ ПОЛУЧАТ НАЗНАЧЕНИЕ В МЕЧЕТИ

В Азербайджане на богослужение в мечети приходят и женщины, в больших мечетях есть отдельное место для женщин.

Поэтому постепенно будет осуществляться назначение женщин на должность исполнителей религиозных обрядов в основных мечетях. В конкурсе, объявленном религиозным комитетом, женщинам также было предоставлено место.

Как сообщает Trend, об этом сказал журналистам председатель Государственного комитета Азербайджана по работе с религиозными

структурами Мубариз Гурбанлы на траурной церемонии в связи с похоронами Орхана Аскерова, погибшего в результате террористического нападения на посольство Азербайджана в Иране.

Он сказал, что эти женщины должны быть выпускницами Института теологии, Бакинского исламского университета или религиозных колледжей.

«Обычно требование закона состоит в том, что лицо, исполняющее религиозные

обряды в мечети, обязательно должно быть гражданином Азербайджана с религиозным образованием. Назначение женщин в мечети здесь не для того, чтобы исполнять обязанности имама, а для того, чтобы по рекомендации имама в мечети они могли руководить религиозными собраниями, на которых присутствуют женщины», - сказал Гурбанлы.

<https://1news.az/news/20230130060612497-V-Azerbaidzhane-zhenshciny-poluchat-naznachenie-v-mecheti>

ИЕРАРХИ БОЛГАРСКОЙ И МАКЕДОНСКОЙ ЦЕРКВЕЙ СОВЕРШИЛИ СОВМЕСТНУЮ ЛИТУРГИЮ ВПЕРВЫЕ ЗА ПЯТЬДЕСЯТ ЛЕТ

Пловдив, 6 февраля. Совместная литургия Болгарской и Македонской Православных Церквей, впервые за пятьдесят лет раскола, состоялась в Пловдиве 2 февраля, когда обе Церкви празднуют Сретение Господне. Богослужение прошло в Церкви святой Марины – главном храме Пловдивской епархии Болгарской Православной Церкви. Возглавили литургию митрополит Пловдивский Николай и иерарх Македонской Православной Церкви, митрополит Дебар-Кичевский Тимофей, который прибыл в Болгарию вместе с делегацией священнослужителей, сообщает Global Orthodox со ссылкой на novini.bg.

На богослужение собрались многочисленные клирики обеих церквей, духовенство, монашествующие и миряне Пловдивской епархии. Кроме того, в храме присутствовал мэр Пловдива, председатель городского совета, ряд чиновников и депутатов.

По окончании литургии митрополит Пловдивский Николай обратился к

собравшимся со словом.

«Пятьдесят пять лет Болгарской и Северо-Македонской Православным Церквам пришлось ждать благословенной встречи во святой Евхаристии. Для нас великая духовная радость, что именно в этот светлый праздник – Сретение Господне – мы встретили наших уважаемых братьев: митрополита Дебар-Кичевского Тимофея и митрополита Брегалницкого Илариона. Мы имели духовное счастье вместе совершить литургию и вместе принять Кровь и Тело Христово», – сказал митрополит Николай.

Справочно:

Македонская Православная Церковь возникла на территории Северной Македонии в 1967 году и пребывала в расколе до 2022 года. В мае этого года Константинопольский патриархат признал автокефалию Македонской Церкви и вступил с ее духовенством в евхаристическое общение. В июне Сербский Патриарх официально провозгласил независимость Македонской Православной Церкви – Охридской архиепископии, и вручил томос об автокефалии архиепископу Македонскому. В храме святого Саввы в Белграде Патриарх Сербский Порфирий и архиепископ Охридский и Македонский Стефан отслужили «литургию примирения» – первое совместное богослужение двух церквей за 55 лет.

В декабре 2022 года Болгарский

патриархат признал каноничным Томос, выданный Патриархом Порфирием Церкви Северной Македонии, однако, Болгарский синод не согласен с названием «Охридская» для Македонской Церкви и считает, что эта Церковь должна называться «Православная Церковь в Республике Северная Македония».

Митрополит Пловдивский Николай в своей речи выразил радость об уврачевании раскола с Македонской Церковью, из-за которого она «десяти

лет была лишена общения с остальным православным миром».

«Слава Богу, сегодня рана затянулась. Сегодня разорванное одеяние Господне снова цело, и епархии в нашей юго-западной соседке и братской стране снова связаны со всеми поместными православными церквями, связаны узами любви, единства и евхаристического общения», – подчеркнул митрополит Николай.

<https://www.blagovest-info.ru/index.php?ss=2&s=3&id=102789>

POPE ADDRESSES ZAYED PRIZE-WINNERS AND ENCOURAGES INTERRELIGIOUS DIALOGUE

Pope Francis addresses the winners of the Zayed Prize for Human Fraternity, and tells them that fraternity can be reached, and peace obtained, but that it is a long journey.

By Francesca Merlo

February 4th marks the International Day of Human Fraternity, and the day of the ceremony for the awarding of the 2023 Zayed Prize for Human Fraternity, awarded this year to the Community of Sant'Egidio and the Kenyan peacemaker, Mama Shamsa.

To mark the occasion, Pope Francis sent a videomessage, in which he congratulates the winners for their work in promoting a culture of peace.

Addressing all those attending the award ceremony, Pope Francis notes that «we all bear in our heart the desire to live as brothers and sisters, in mutual assistance and harmony» adding that as, unfortunately, this often does not happen, we should «further stimulate the search for fraternity.»

Religions in peace

The Holy Father goes on to note that although religions do not have the political force to impose peace, «by transforming man from within, inviting him to detach himself from evil, they guide him towards an attitude of peace».

Religions, he suggests, have a decisive responsibility in the coexistence of peoples. «Their dialogue weaves a peaceful web, repels temptations to lacerate the civil fabric, and frees one from the instrumentalization of religious differences for political ends.»

Bearing this in mind, the Pope continues that «religions, in order to be at the service of fraternity, need to engage in dialogue with each other, to get to know each other, to enrich each other, and above all to develop that which unites and to collaborate for the good of all.»

Each encounter is encouragement

Pope Francis then expresses the importance of encountering different people.

Each meeting between men and women of different walks of life, he says, «can be an opportunity to encourage each other to go forward as brothers and sisters».

Bringing his message to an end, the Pope says that we are aware that the journey to fraternity is a long and difficult one, but that all who undertake it, are committed to the cause of peace, «responding to the real problems and needs of the last, the poor, the defenceless: those who need our help».

US President's message

Another message at the ceremony came from US President Joe Biden, who, in supporting Pope Francis' words on religion, notes that «faith and history teach us that, however dark the night, joy cometh in the morning.»

However, he adds, this takes work.

«Our pursuit of peace, justice, and human dignity is perennial; with every generation, we are called to combat the flames of hate that have been given too much oxygen for too long. We must sow the seeds of fraternity across all peoples, religions, and beliefs. We must rise together, enriched by each other's differences and made whole by each other's

compassion.»

Highlighting the importance of the International Day of Human Fraternity, the US President reminds those present that this day «offers us an opportunity to see each other as equals, created in the image of God.»

Today, he concludes, «the United States joins in common cause with all people seeking peace and equality, remaining always committed to building a better Nation and a better world for future generations».

<https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2023-02/pope-francis-videomessage-winners-zayed-prize-human-fraternity.html>

РЕЛИГИЯ В ЦИФРАХ

WORLD RELIGIONS: WHAT PEOPLE BELIEVE AND WHERE

How many religions are there in the world? If you ask ten different religious studies experts, you'll probably get twenty different answers.

The majority of people follow one of five major world religions: Christianity, Islam, Judaism, Hinduism, and Buddhism. But there are many, many more religions than that. And within each of these are denominations so distinct that some people may consider them to be different religions altogether.

These are the 12 religions with the greatest number of followers.

1. Christianity (31.1%)

Christianity is currently the world's largest religion. It's one of the three Abrahamic religions, which trace their lineage to the Hebrew patriarch Abraham, and is practiced by approximately 2.4 billion people worldwide.

Christianity is a monotheistic religion based on the teachings of Jesus of Nazareth, who lived from 4 BCE to between 30 and 33 CE. The Christian holy book is the Bible. Some non-Christian religions, such as Islam and Judaism, also value the Bible.

2. Islam (21.9%)

Islam is a monotheistic Abrahamic religion. Approximately 1.9 billion people in the Middle East and around the world practice Islam. The Islamic religion centers on the teachings of Mohammed, who lived from 570 CE to 632 CE. Mohammed's teachings are collected in the Quran, the Muslim holy book.

3. Non-Religious (15.6 %)

1.2 billion people around the world practice no particular religion and consider themselves atheists, agnostic, or unaffiliated.

4. Hinduism (15.2 %)

Hinduism is the oldest religion still

practiced. Around 1.16 billion people around the world practice Hinduism.

Hinduism is a polytheistic belief system with many gods and goddesses. Reincarnation is a central idea of Hindu philosophy. Hinduism also believes in karma, the idea that people's actions are rewarded and punished in future lives. The Vedas are the major sacred texts of Hinduism. Check out the calendar of Hindu Festival Dates 2015-2030.

5. Buddhism (5.06%)

Approximately 506 million people around the world practice Buddhism.

Buddhist beliefs are based on the teachings of Siddhartha Gautama, the Buddha, who lived in the 5th century CE. Buddhism, like Hinduism, originated in India, and believes in the ideas of karma and reincarnation. The goal of Buddhism is to achieve freedom from the cycle of life, death, and rebirth.

6. Chinese Traditional Religion (5%)

"Chinese Traditional Religion" comprises a wide range of beliefs and practices of the Han Chinese people. It's practiced by some 394 million people around the world. Individual beliefs and practices can be drawn from Confucianism, Taoism, and Buddhism.

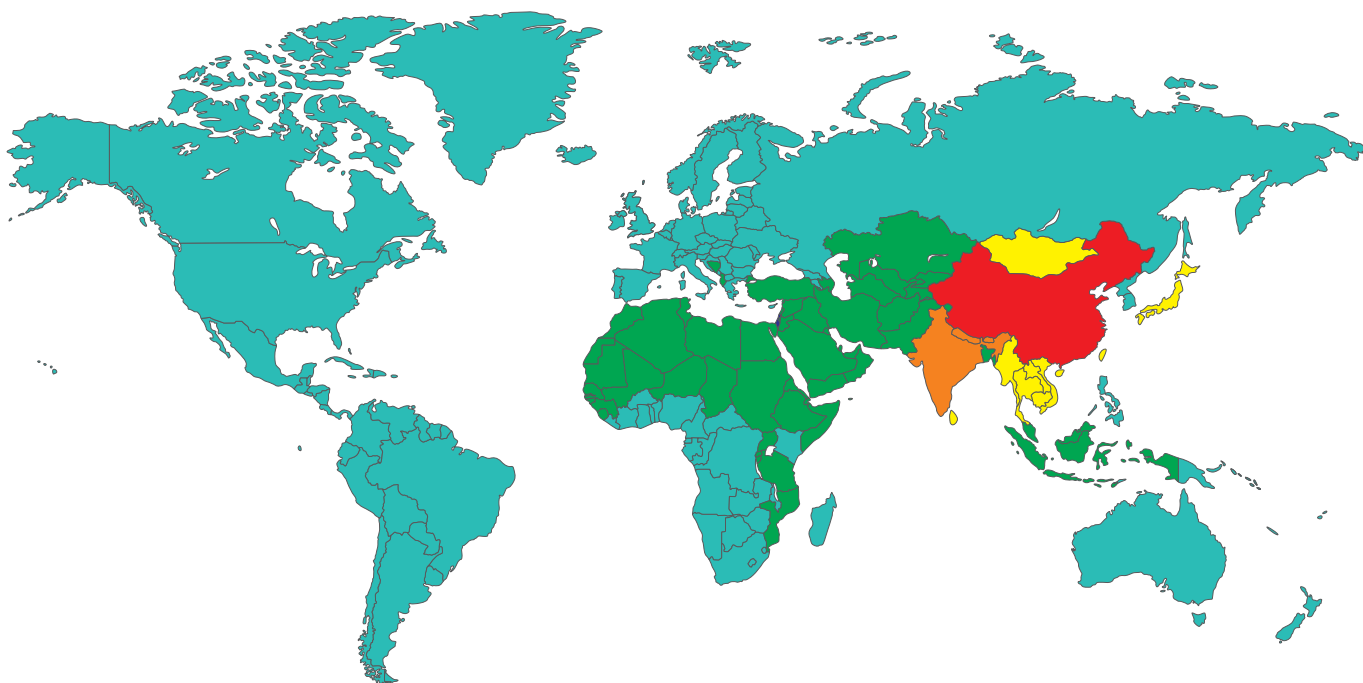
7. African Traditional Religions (1.2%)

There are many traditional African religions, and they are quite diverse. However, many traditional African religions share certain characteristics. Approximately 100 million people practice a traditional African religion. Many traditional African religions are animistic and/or polytheistic. Many traditional African religions transmit knowledge orally rather than through scripture.

8. Sikhism (0.3%)

Sikhism originated in the Punjab area of

WORLD RELIGIONS ON THE WORLD MAP

Christianity
31.1%

Islam
21.9%

Hinduism
15.2%

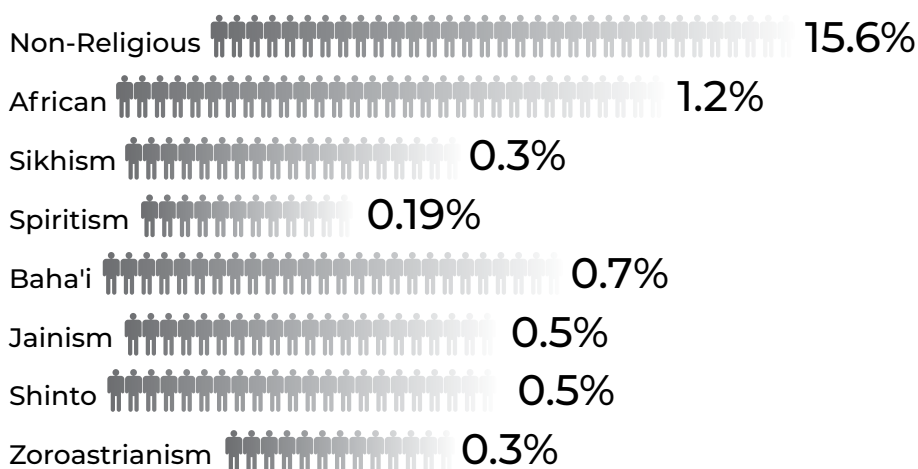
Buddhism
5.06%

Chinese
5%

Judaism
0.18%

the Indian subcontinent, near the end of the 15th century CE. There are around 26 million Sikhs around the world.

Sikhism is a monotheistic religion that believes in the equality of all humankind, and the importance of striving for justice and prosperity for all. The Sikh scripture is Guru Granth Sahib.

Check out the calendar of Sikh Festival Dates, 2015-2030.

9. Spiritism (0.19%)

Spiritism, not to be confused with Spiritualism, believes in the unity of science, philosophy, and religion. Spiritism was founded in France in 1850, by Hippolyte Léon Denizard Rivail, also known as Allan Kardec.

Approximately 15 million people worldwide practice Spiritism.

10. Judaism (0.18%)

Around the world, some 14 million people practice Judaism. Judaism is a monotheistic Abrahamic religion that originated with the Hebrew people in the Middle East. It's the ethnic religion practiced by the Jewish people.

Judaism dates to the fifth century BCE, and is the world's oldest monotheistic religion.

Three important scriptures of Judaism are the Torah (the first five books of the Bible), the Talmud, which is the origin of Rabbinic law, and the Midrash, which is an exegesis (study and commentary) of religious texts.

11. Baha'i (0.7%)

Five million people around the world practice the Baha'i faith. Baha'i is a relatively new religion that developed in Iran in the 19th century. The two main teachings of

Baha'i and the Baha'u'llah are the essential worth of all religions and the equality of all people.

12. Jainism (0.5%)

4.2 million people practice Jainism, which dates to the ninth century BCE in India. It's one of the world's oldest religions. Jainism is a transtheistic religion that believes that the universe always was and always will be, without a creator, governor, judge, or destroyer.

The three main principles of Jainism are ahimsa (non-violence), anekantavada (non-absolutism), and aparigraha (asceticism).

Some Other Important Religious Groups

No discussion of what people believe and where would be complete without mentioning a few extra religious groups.

Shinto

Shintoism originated in Japan in the Yayoi period (300 BCE to 300 CE). It's a polytheistic and animistic religion. Approximately 4 million people (0.5% of the world's population) practice Shintoism.

Zoroastrianism

The monotheistic religion of Zoroastrianism is one of the world's oldest faiths, and comes from Iran. Some 2.6 million people (0.3% of the world's population) practice Zoroastrianism.

Modern Paganism

Nearly one million people around the world practice Modern Paganism, which can take beliefs from a variety of pre-Christian religions from different places.

Источник:

<https://www.infoplease.com>

РЕЛИГИОЗНАЯ СФЕРА В РК (по состоянию на 4 квартал 2022 года)

О религиозных объединениях Казахстана

В стране зарегистрировано 3877 религиозных объединения, охватывающих 18 конфессий. Из них:

По стране функционируют 3654 культовых сооружения:

Источник: <https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/activities/141?lang=ru>

Собственник: некоммерческое акционерное общество
«Центр Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и
межцивилизационного диалога»

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания № KZ47VPY00066113 от 10.03.2023 г.

Выдано: Комитет информации Министерства информации и
общественного развития Республики Казахстан

Ответственный редактор: Б. Сарсенбаев

Главный редактор: Д. Жусупбекова

Авторы выпуска:

Б. Сарсенбаев, Д. Есенова, С. Мухамедкали, Д. Жусупбекова, Н. Оркара, Г. Арипбаев,
Д. Кожаметов, А. Куанышев, М. Кудайберген, Г. Тоқтарова, С. Әлімқұлова,
М. Сыдыкназаров, М. Әбішева, А. Нуров, А. Сейдуәлі.

Адрес: Республика Казахстан, г. Астана, ул. Тәуелсіздік, 57,
Дворец мира и Согласия, 5 этаж

Электронная версия: religions-congress.org

JANUARY-MARCH 2023

WWW.RELIGIONS-CONGRESS.ORG